

Selvitys erityisestä tuesta ammatillisessa aikuiskoulutuksessa

Sisältö

1 Johdanto.....	3
2 Selvityksen taustaa.....	4
2.1 Kyselyn tavoite ja toteutus.....	4
2.2 Koulutuksen järjestäjien taustatiedot.....	4
3 Erityinen tuki ammatillisessa aikuiskoulutuksessa	9
3.1 Aikuisopiskelijoiden erityisen tuen tarve	9
3.2 Erityistä tukea tarvitsevien aikuisten määriä	11
3.2.1 Erityistä tukea tarvitsevien osuus aikuisopiskelijoista	11
3.2.2 Erityistä tukea tarvitsevien osuus näyttötutkinnon suorittajista	12
3.2.3 Erityisen tuen tarve valtakunnallisten tilastojen valossa	13
3.2.4 Aikuisopiskelijoille järjestettävän erityisen tuen tärkeys	14
3.3 Tuen perusteen ja tukitoimien kirjaaminen	15
3.4 Erityisopetuksen peruste -luokituksen käyttö erityisen tuen tarpeen määrittelyssä	17
3.4.1 Erityisopetuksen peruste Tilastokeskuksen luokituksen mukaan	17
3.4.2 Oppilaitosten oma luokitus erityisen tuen tarpeen määrittelyyn	18
3.5 Erityisen tuen tarpeen kartoitus	19
3.6 Tukitoimet ja erityisjärjestelyt tutkinnon eri vaiheissa	22
3.6.1 Tukitoimet hakeutumisvaiheessa	23
3.6.2 Ohjaus ja erityisjärjestelyt ammattitaidon hankkimisen vaiheessa	24
3.6.3 Erityistä tukea tarvitsevan aikuisopiskelijan ohjaamisesta vastaava taho	26
3.6.4 Tukitoimet tutkinnon suorittamisen vaiheessa	27
3.7 Henkilöstön osaaminen ja riittävyys erityistä tukea tarvitsevien ohjaamiseen	29
3.8 Rahoitusjärjestelmän toimivuus ja kehittäminen	31
3.9 Erityisen tuen eri osa-alueiden toteutuminen oppilaitoksissa	33
3.9.1 Erityisen tuen osa-alueiden toteutumisen suhde tuen tarpeen kartoituksen toteutukseen	35
3.9.2 Erityisen tuen osa-alueiden toteutumisen suhde erityisen tuen tarpeessa olevien opiskelijoiden ohjaamiseen....	35
3.10 Oppilaitosten kehittämistarpeet	36
3.11 Tarvittava asiantuntija-apu tai yhteistyö	38
4. Yhteenveto ja johtopäätökset.....	40
4.1 Selvityksen aineisto	40
4.2 Erityisen tuen tarve.....	40
4.3 Haasteet ja kehittämiskohteet	43
Lähteet	45
Liitteet	45

Selvitys erityisestä tuesta ammatillisessa aikuiskoulutuksessa. Ammatillinen erityisopetus, 1/2013

---

1 Johdanto

Selvitys erityisen tuen tarpeesta ja toteutumisesta ammatillisessa aikuiskoulutuksessa toteutettiin osana opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamaa YTY – yksilöllisten opintopolkujen toteuttaminen yhteistyössä -hanketta. Hankkeen pääpaino on erityisopetuksen asiantuntijapalveluiden ja alueellisen yhteistyön kehittämisessä.

Selvityksen aineisto kerättiin ammatillisen aikuiskoulutuksen järjestäjille suunnatun valtakunnallisen kyselyn avulla. Kyselyllä haluttiin selvittää ammatillisen aikuiskoulutuksen järjestäjien näkemyksiä aikuisopiskelijoiden erityisen tuen tarpeesta, tarjolla olevista tukitoimista ja erityisen tuen kehittämiskohteista. Aiemmin ei ole ollut saatavilla kokonaiskuvaa aikuiskoulutuksen erityisen tuen tarpeesta ja tarjonnasta. Tulosten avulla voidaan kehittää ajantasaisia asiantuntijapalveluja ja levittää tietoisuutta tarjotuista tukimalleista ja kehittämiskohteista niin opetushallinnolle kuin koulutuksen järjestäjille.

Ammatillisen aikuiskoulutuksen osalta ongelmana ovat olleet ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain (631/1998) ja asetuksen (812/1998) erityisopetusta koskevan osuuden viittaussäännökset. Niitä on tulkittu siten, ettei opiskelijoilla ole lakiin perustuvaa oikeutta erityisiin opetus- ja opiskelijahuoltopalveluihin eikä heille laadita henkilökohtaista opetuksen järjestämistä koskevaa suunnitelmaa. Toisaalta opetus- ja kulttuuritoimen rahoitus on mahdollistanut myös näyttötutkintona järjestettävien ammatillisten perustutkintojen ja lisäkoulutuksen yksikköhintojen porrastamisen erityisopetuksessa siten kuin opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun asetuksen 10 §:ssä säädetään.

Työvoimakoulutuksena järjestettyihin tutkintotavoitteisiin sekä täydennys- ja lisäkoulutuksiin voi sisältyä moninaista tuki- tai lisäkoulutusta. Näiden toteutuminen riippuu paljon hankintasopimuksen kokonaisuudesta. Lisäpalvelujen kohdentuminen perustuu myös yksilölliseen tarpeeseen. Tietojärjestelmien kautta seurataan hankintasopimusten kokonaiskustannuksia ja toteutuneiden opiskelijatyöpäivien määrää, mutta valtakunnallisesti ei ole saatavissa erikseen tietoja koulutuksiin sisältyvistä opintosisällöistä ja niiden yksikköhinnoista.

Viime vuosina on erityisesti valtakunnallisissa Opin Ovi -hankkeissa kehitetty ja mallinnettu aikuisten tieto-, neuvonta- ja ohjauspalveluja. Hankkeissa on käynnistetty mallien ja ohjauspalvelujen kehittäminen erityistä tukea tarvitsevien oppijoiden tuen tarpeen tunnistamiseen ja tukitoimien toteuttamiseen. Selvitystyön tuloksia hyödynnettäessä voidaan jo tehtyjä malleja ja tuotteita kehittää edelleen.

Kyselyn suunnittelijoina ja selvityksen asiantuntijoina toimi erityisoppilaitosverkoston aikuis-koulutustyöryhmä. Työryhmän jäsenet ovat aikuiskoulutusjohtaja Anja Kallio-Koski Ammattiopisto Luovista, aikuiskoulutusjohtaja Satu Suihkonen Keskuspuiston ammattiopistosta, koulutusjohtaja Risto Kostiainen Kiipulan ammattiopistosta, aikuiskoulutuspäällikkö Virpi Koskelo Bovallius-ammattiopistosta ja koulutusjohtaja Päivi Laalo-Hokkanen Järvenpään koulutuskeskuksesta. Lisäksi kyselyä olivat työstämässä tiimiesimies Jukka Martti Keskuspuiston ammattiopistosta, koulutuspäällikkö Nina Räihä Ammattiopisto Luovista ja projekti-suunnittelija Maarit Kinnunen Ammattiopisto Luovista. Aineiston analysoivat projektipäällikkö Laura Jauhola ja projektisuunnittelija Maarit Kinnunen. Tilastoanalyysit teki FM Markus Mattsson.

2 Selvityksen taustaa

2.1 Kyselyn tavoite ja toteutus

Selvityksen aineisto on tuotettu ammatillisen aikuiskoulutuksen järjestäjille suunnatun valtakunnallisen kyselyn avulla. Kohderyhmänä olivat ne aikuiskoulutuksen järjestäjät, joilla on ammatillisen lisäkoulutuksen järjestämislupa. Kohderyhmään kuuluvat ammatilliset oppilaitokset, ammatilliset aikuiskoulutuskeskukset, ammatilliset erikoisoppilaitokset ja kansanopistot. Ammatillisia erityisoppilaitoksia ei otettu mukaan kyselyyn, koska selvityksellä haluttiin saada kokonaiskuva nimenomaan yleisten ammatillisten oppilaitosten käytännöistä.

Kyselyllä haluttiin selvittää ammatillisen aikuiskoulutuksen järjestäjien näkemyksiä aikuisopiskelijoiden erityisen tuen tarpeesta; miten paljon ja millaista erityisen tuen tarvetta vastaajien edustamien koulutusorganisaatioiden aikuisopiskelijoilla on. Lisäksi vastaajilta kysyttiin, millaisia erityisjärjestelyjä ja tukitoimia erityistä tukea tarvitseville aikuisopiskelijoille on tarjolla koulutuksen eri vaiheissa. Kyselyn avulla selvitettiin myös koulutuksen järjestäjien kehittämistarpeita erityisen tuen kartoittamiseen ja järjestämiseen liittyen. Lisäksi selvitettiin, onko koulutuksen järjestäjillä ohjaus- ja neuvontapalveluiden tarvetta aikuisten erityisohjaukseen sekä tukitoimien toteutukseen liittyen.

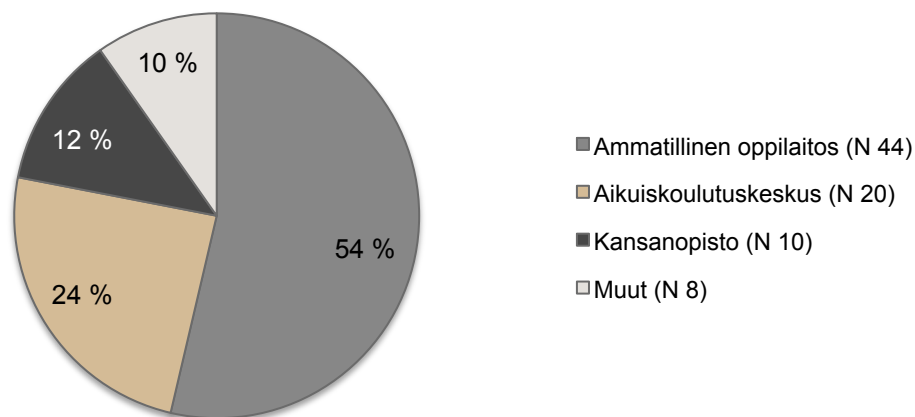
Kysely lähetettiin Webropol-kyselynä sähköpostitse 183 henkilölle 4.5.2012. Vastaanottajat olivat pääasiassa rehtoreita, kuntayhtymän johtajia ja toimitusjohtajia. Vastaanottajia pyydettiin välittämään kysely edelleen oppilaitoksessa aikuiskoulutuksen järjestämisestä vastaavalle henkilölle. Kyselyyn sai vastata myös useampi henkilö, mikäli aikuiskoulutusta järjestettiin useammassa kuin yhdessä oppilaitoksessa tai yksikössä. Vastaukset pyydettiin 29.5.2012 mennessä. Määräaikaan mennessä vastauksia saatiin yhteensä 82. Vaikka vastausprosentti on alle 50, vastaukset antavat varsin kattavan kuvan ammatillisen aikuiskoulutuksen erityisen tuen toteutumisesta.

2.2 Koulutuksen järjestäjien taustatiedot

Taustatietoja koskevassa luvussa on esitetty vastaajien oppilaitosmuoto, maakunta, aikuisopiskelijoiden opiskelijamäärä, järjestetty koulutus ja koulutusalat sekä aikuisopiskelijoiden jakauma rahoitusmuodoittain. Opiskelijamääriä ja rahoitusta koskevat tiedot pyydettiin syksyn 2011 tilanteesta. Valtaosassa (95 %) vastaajien edustamista koulutusorganisaatioista opetuskielenä oli suomi. Ruotsinkielisen koulutuksen vastaajien vähäisen määrän vuoksi tuloksia ei tarkastella erikseen opetuskielen perusteella.

Oppilaitosmuoto

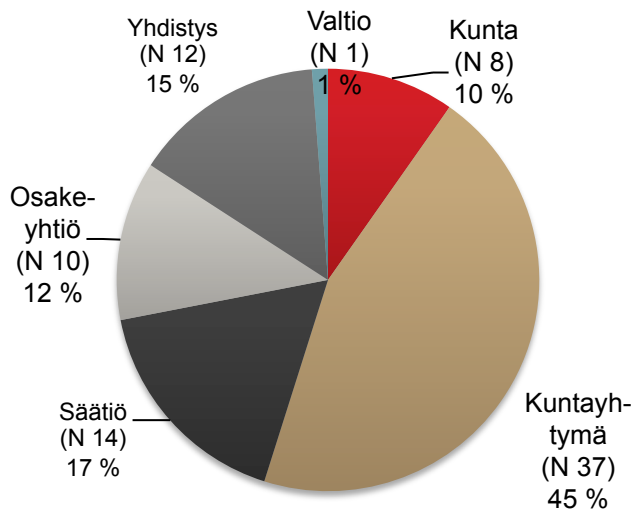
Hieman yli puolet kyselyyn vastanneista työskenteli ammatillisessa oppilaitoksessa (kuvio 1). Aikuiskoulutuskeskuksessa työskenteli noin neljännes vastaajista. Kansanopistoa edusti 12 prosenttia vastaajista. Muita oppilaitosmuotoja oli vastaajien joukossa seuraavasti: kaksi erikoisoppilaitosta, neljä liikunta-alan oppilaitosta ja yksi oppisopimuskoulutuksen järjestäjä, joka luokitteli itsensä kohtaan ”muu”.

Kuvio 1. Vastaajien edustama oppilaitosmuoto (N 82), %.

Omistajataho

Kuntayhtymän omistuksessa on hiukan alle puolet vastaajien oppilaitoksista (kuvio 2). Seuraavaksi yleisimmät omistajatahot olivat säätiö ja yhdistys. Osakeyhtiö ja kunta olivat omistajina lähes yhtä monella vastaajalla. Valtio oli omistajana vain yhden vastaajan kohdalla.

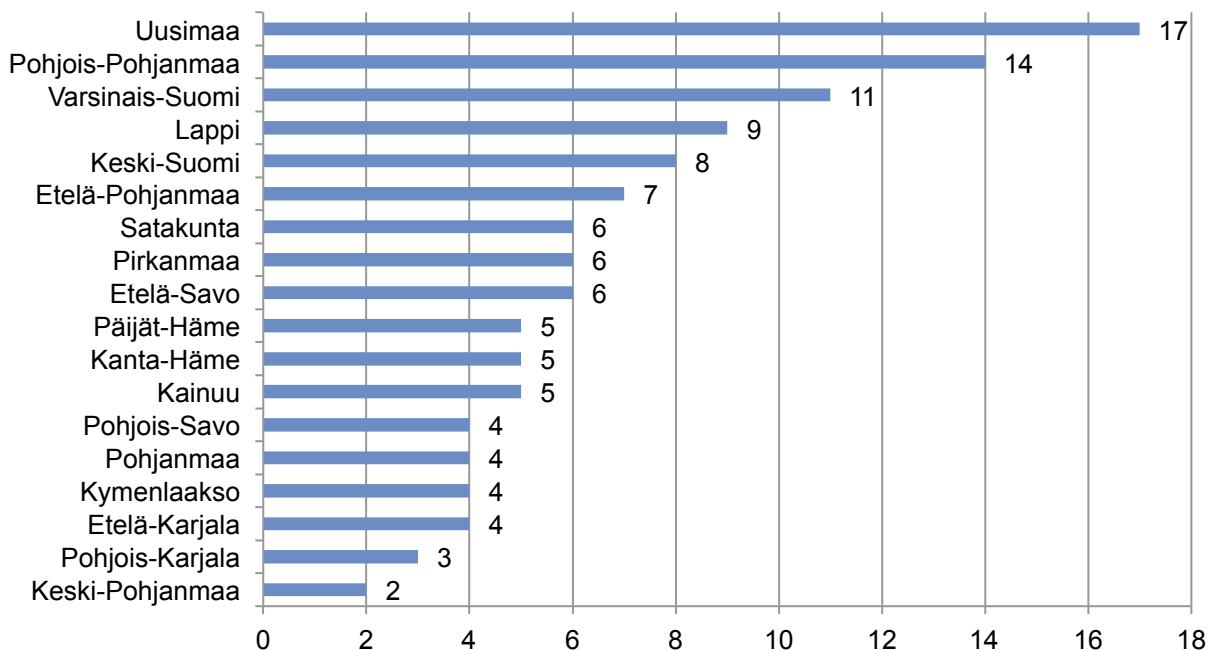
Kuvio 2. Omistajatahot

Maakunta

Seuraavassa kuviossa (kuvio 3) on esitetty maakunnat, joissa vastaajien edustamat koulutuksen järjestäjät järjestävät lisäkoulutusta¹. Kyselyyn vastanneita oli kattavasti

¹ Vaikka kysely muuten koski kaikkea ammatillista aikuiskoulutusta, maakunnan osalta kysymys koski virheellisesti vain lisäkoulutusta.

ympäri Suomea, sillä vastauksissa ovat edustettuina kaikki maakunnat Ahvenanmaata lukuun ottamatta. Eniten lisäkoulutusta järjestettiin Uudellamaalla (21 %), Pohjois-Pohjanmaalla (17 %) ja Varsinais-Suomen alueella (13 %).

Kuvio 3. Maakunta, jossa lisäkoulutusta järjestetään, N.

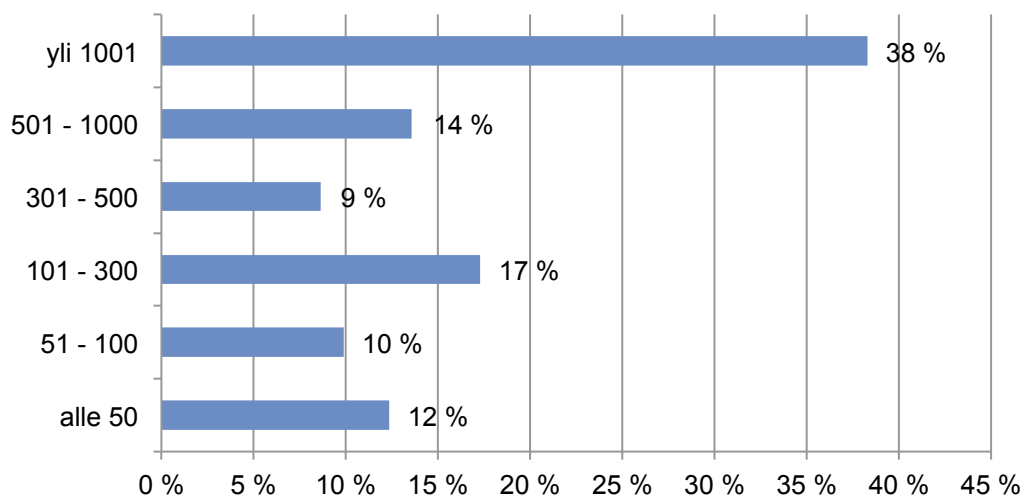
Valtaosa koulutuksen järjestäjistä järjestää lisäkoulutusta yhdessä maakunnassa (taulukko 1). Kolme koulutuksen järjestäjää tarjoaa lisäkoulutusta kahdessa maakunnassa ja yksi kolmessa maakunnassa. Kaksi vastaajien edustamista koulutusorganisaatioista tarjoaa koulutusta lähes kaikissa maakunnissa.

Taulukko 1. Monessako maakunnassa lisäkoulutusta järjestetään

Maakuntien määrä	1	2	3	17	18
N	76	3	1	1	1
%	93 %	4 %	1 %	1 %	1 %

Opiskelijamäärä aikuiskoulutuksessa

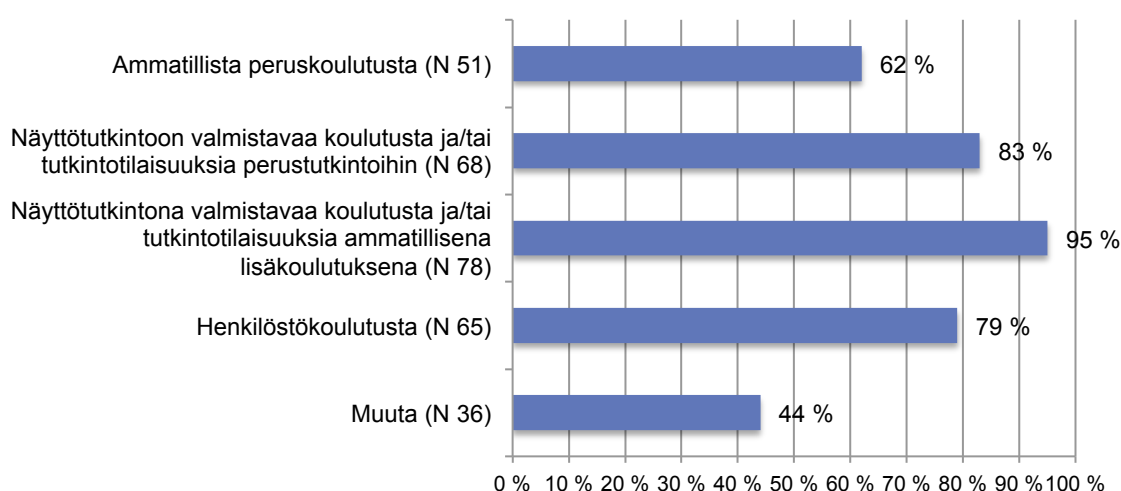
Eniten vastaajia oli koulutusorganisaatioista, joissa aikuiskoulutuksen opiskelijamäärä syksyllä 2011 oli enemmän kuin 1001 (kuviot 4). Toiseksi eniten vastaajia oli oppilaitoksista, joissa aikuisopiskelijoita oli 100–300. Opiskelijamäärissä ovat mukana kaikki aikuisopiskelijat, eli myös työvoimakoulutuksessa opiskelevat ja henkilöstökoulutuksiin tai maksupalvelukoulutuksiin osallistuvat.

Kuvio 4. Opiskelijamäärä aikuiskoulutuksessa syksyllä 2011 (%).

Oppilaitosten järjestämä koulutus

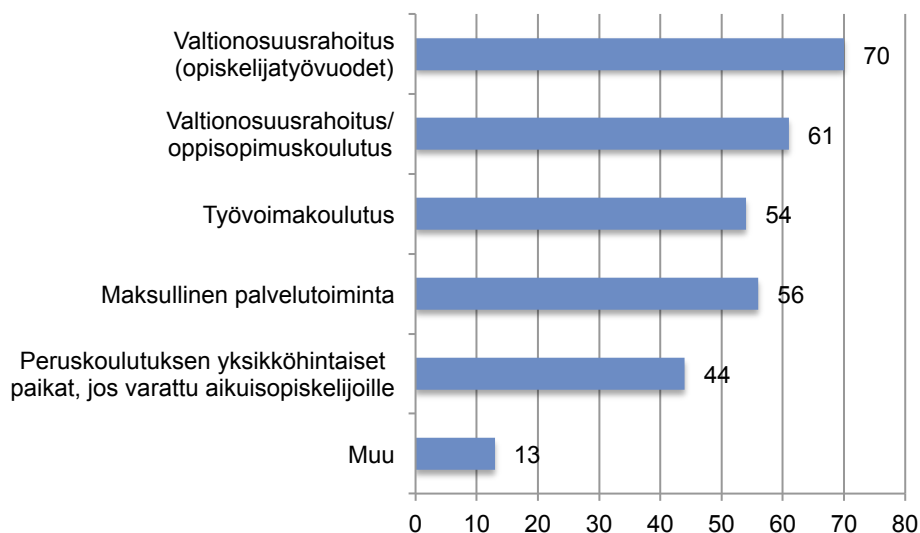
Melkein kaikki vastaajat ilmoittivat järjestävänsä ammatillisena lisäkoulutuksena näyttötutkintoon valmistavaa koulutusta ja/tai tutkintotilaisuuksia (kuvio 5). Vastaajista 83 prosenttia ilmoitti oppilaitoksen järjestävän näyttötutkintoon valmistavaa koulutusta ja/tai tutkintotilaisuuksia myös ammatillisiin perustutkintoihin. Henkilöstökoulutusta järjesti lähes 80 prosenttia vastaajista. Hieman alle puolet ilmoitti järjestävänsä myös muuta koulutusta. Muu koulutus piti sisällään hyvin monentyyppistä koulutusta. Useimmiten mainittiin työvoimakoulutus, joka kuitenkin sisältyi jo annettuihin vaihtoehtoihin. Lisäksi mainittiin mm. vapaan sivistystyön koulutus ja lyhytkoulutus.

Kuvio 5. Oppilaitosten järjestämä koulutus, N ja %

Aikuisopiskelijat rahoitusmuodoittain

Suurimmalla osalla koulutuksen järjestäjiä on käytössä useita rahoitusmuotoja, joista valtionosuus opiskelijatyövuosiin on suurin (kuvio 6).

Kuvio 6. Rahoitusmuoto aineistossa (N)

Rahoitusmuotojen painopisteet olivat hyvin erilaiset ja osuudet vaihtelivat suuresti. Mukana oli myös kaksi järjestäjää, jotka toteuttivat pelkästään oppisopimuskoulutusta.

Koulutusalat

Vastaajat järjestävät useimmin sosiaali-, terveys- ja liikunta-alan koulutusta (70 %). Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon alan koulutusta järjestää noin 60 prosenttia oppilaitoksista. Hiukan yli puolet oppilaitoksista järjesti matkailu-, ravitsemis- ja talousalan koulutuksia, ja myös tekniikan ja liikenteen alan koulutuksia järjestettiin hieman useammassa kuin joka toisessa oppilaitoksessa.

Kuvio 7. Koulutusalat, joilla oppilaitokset järjestävät koulutusta, N.

Vastaajien edustamista koulutuksen järjestäjistä viidennes järjestää koulutusta ainoastaan yhdellä alalla (taulukko 2). Neljännes vastaajista järjestää koulutusta kahdella alalla. Runsas kymmenen prosenttia järjestää koulutusta kaikilla koulutusaloilla.

Taulukko 2. Koulutuksen järjestäjien tarjoamien koulutusalojen määrä

Koulutusalojen määrä	1	2	3	4	5	6	7	8
N	16	21	4	7	7	9	9	9
%	20 %	26 %	5 %	9 %	9 %	11 %	11 %	11 %

3 Erityinen tuki ammatillisessa aikuiskoulutuksessa

Tässä luvussa esitellään aikuisopiskelijoiden erityisen tuen tarpeeseen, tuen tarpeen määrittelyyn ja kartoitukseen liittyviä tuloksia. Lisäksi luvussa tarkastellaan oppilaitosten aikuisopiskelijoille tarjoamia tukitoimia ja erityisjärjestelyjä sekä oppilaitosten kehittämistarpeita erityisen tuen tarpeen kartoitukseen ja tarvittavien tukitoimien toteutukseen liittyen.

3.1 Aikuisopiskelijoiden erityisen tuen tarve

Vastaajille ei annettu valmiita vastausvaihtoehtoja, vaan heitä pyydettiin omin sanoin kuvailemaan aikuisopiskelijoidensa yleisimpiä erityisen tuen tarpeita. Sisällöllisen analyysin kautta tehdyn luokittelun teemat menevät luonnollisesti osin päällekkäin, kun tarkastellaan monimuotoisia vastauksia.

Jonkinlaisia oppimisvaikeuksia (lukihäiriö, kielelliset, tarkkaavaisuuden, hahmottamisen tai matematiikan vaikeudet) tuotiin esiin yhteensä 70 vastauksessa. Näistä viidennes oli maininnut vähintään kolme eri oppimisvaikeuksiin liittyvää tuen tarvetta. Taulukossa 3 näkyy niiden vastaajien määrä, jotka ovat maininneet yhden tai useamman kuhunkin teemaan liittyvän tuen tarpeen:

Taulukko 3. Erityisen tuen tarve vastausten mukaan (N = vastaajaa)

Erityisen tuen tarve	N
Oppimisvaikeuksiin liittyvät	70
Elämänhallintaan liittyvät	31
Mielenterveyteen liittyvät	23
Pitkäaikaissairaudet	8
Näkö- tai kuulovamma	7

Kuten aikaisemmin todettiin, samoissa vastauksissa on tuotu esiin useita tuen tarpeita. Kaikki yksittäiset maininnat on purettu kuvioon 8. Selvästi yleisimmin mainittu erityisen tuen tarve oli lukivaikeus (lukemisen ja/ tai kirjoittamisen vaikeus), jonka 66 prosenttia vastaajista nosti esiin. Seuraavaksi yleisimpänä olivat elämänhallintaan liittyvät vaikeudet (33 prosentilla vastaajista). Viisi vastaajaa mainitsi erikseen elämäntilanteen muutoksiin kuten avioeroon liittyvät väliaikaiset ongelmat. Niin ikään lähes kolmannes vastaajista toi esiin matemaattiset vaikeudet ja mielenterveydelliset ongelmat. Yksittäisiä mainintoja tuli esimerkiksi negatiivisesta oppimiskäsityksestä tai heikosta itsetunnosta. Käytännössä samoja ongelmia voi piillä muidenkin ongelmien taustalla.

Kuvio 8. Yleisimmin mainitut aikuisopiskelijoiden erityisen tuen tarpeen syyt, N.

Esimerkkejä vastauksista:

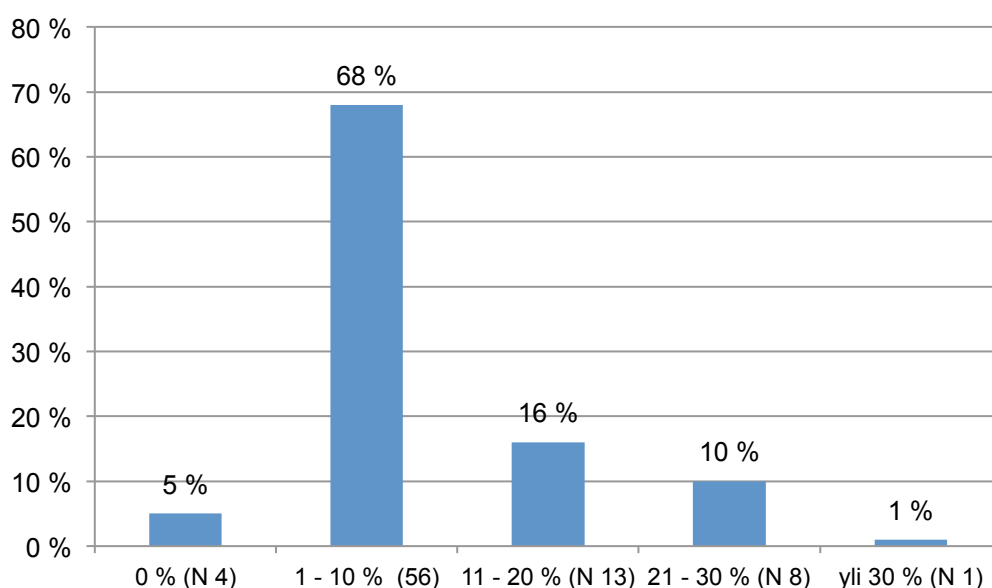
”Luki- ja kirjoitusvaikeudet, puutteellinen suomen kielen taito, henkilökohtaiset elämänhallintavaikeudet (motivaatio, mielenterveysongelmat, päihteiden käyttö, taloudelliset vaikeudet).”

”Lukivaiveudet, keskittyminen, tarkkaavaisuus, mielenterveysongelmat, hahmottamisongelmat, matemaattiset vaikeudet, jonkin verran vuorovaikutukseen liittyviä haasteita.”

3.2 Erityistä tukea tarvitsevien aikuisten määriä

3.2.1 Erityistä tukea tarvitsevien osuus aikuisopiskelijoista

Vastaajia pyydettiin arvioimaan, montako prosenttia kaikista aikuisopiskelijoista tarvitsee erityistä tukea opintoihinsa (kuvio 9). Kaksi kolmasosaa vastaajista arvioi, että 1–10 prosenttia aikuisopiskelijoista tarvitsee erityistä tukea opintoihinsa, ja 16 prosenttia arvioi, että erityistä tukea tarvitsevia on 11–20 prosenttia. Joka kymmenes vastaajista taas arvioi, että 20–30 prosenttia opiskelijoista on erityisen tuen tarpeessa. Viisi prosenttia vastaajista puolestaan arvioi, ettei heidän oppilaitoksessaan ole lainkaan erityistä tukea tarvitsevia opiskelijoita. Yhden vastaajan mukaan yli 30 prosenttia aikuisopiskelijoista tarvitsee erityistä tukea opintoihinsa. Vastaajatahon opiskelijamäärän ja tuen tarpeessa olevien opiskelijoiden määrän suhteessa ei ole nähtävissä tilastollista yhteyttä.

Kuvio 9. Vastaajien arvio erityistä tukea tarvitsevien aikuisopiskelijoiden osuudesta

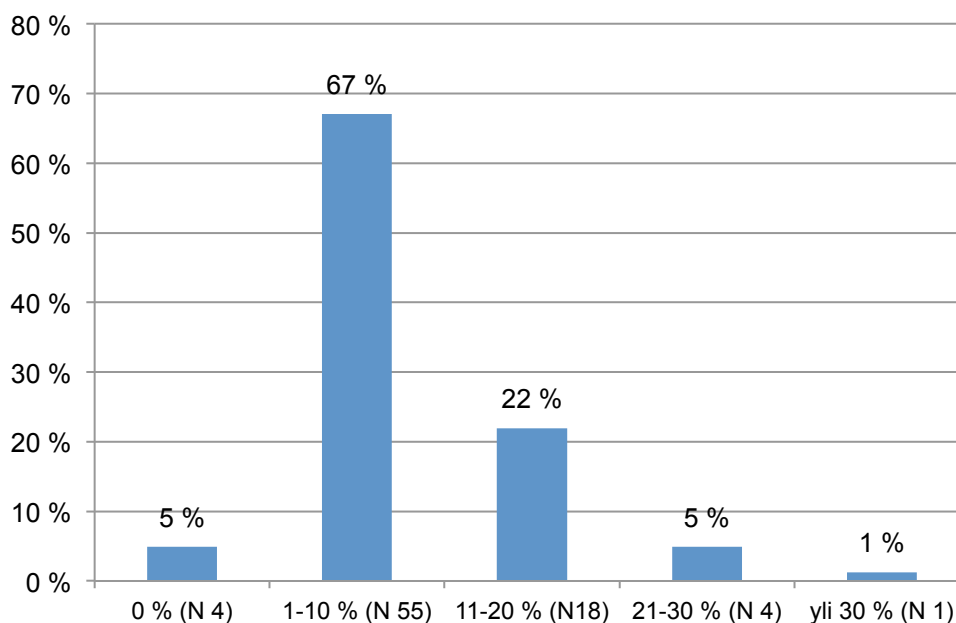
Oppilaitostyypit eroavat toisistaan siten, että kansanopistojen vastaajat ovat arvioineet tukea tarvitsevien aikuisopiskelijoiden määrän hieman suuremmaksi kuin muuntyyppisten oppilaitosten vastaajat. Tulosten yleistettävyyttä heikentää kansanopistojen pieni määrä vastausten joukossa.

Taulukko 4. Arvioitu aikuisopiskelijoiden tuen tarve oppilaitostyypeittäin

Arvioitu tuen tarve	Oppilaitostyyppi				
	Ammatillinen oppilaitos	Aikuiskoulutuskampus	Kansanopisto	Muu	Yhteensä
0 %	3 (7 %)	0 (0 %)	0 (0 %)	1 (14 %)	4
1–10 %	31 (70 %)	14 (70 %)	4 (40 %)	6 (86 %)	55
11– yli 30 %	10 (23 %)	6 (30 %)	6 (60 %)	0 (0 %)	22
Yhteensä N	44 (100 %)	20 (100 %)	10 (100 %)	7 (100 %)	81

3.2.2 Erityistä tukea tarvitsevien osuus näyttötutkinnon suorittajista

Kuviossa 10 on kuvattuna vastaajien arvio erityistä tukea tarvitsevien näyttötutkinnon suorittajien osuudesta. Vastaajille annettiin valmiit vastausvaihtoehdot. Kaksi kolmasosaa vastaajista arvioi, että 1–10 prosenttia kaikista näyttötutkinnon suorittajista tarvitsee erityistä tukea. Reilu viidennes (N 18) puolestaan arvioi, että 11–20 prosenttia tarvitsee erityistä tukea näyttötutkinnon suorittamiseen. Vain viisi vastaajaa arvioi tuen tarpeen suuremmaksi.

Kuvio 10. Vastaajien arvio erityistä tukea tarvitsevien näyttötutkinnon suorittajien osuudesta

Oppilaitostyyppin mukaan tarkasteltuna aikuiskoulutuskeskuksissa ja kansanopistoissa tuen määrä arvioitiin suhteessa suuremmaksi kuin muissa oppilaitoksissa (taulukko 5).

Taulukko 5. Näyttötutkinto-opiskelijoiden arvioitu tuen tarve oppilaitostyypeittäin

Arvioitu tuen tarve	Oppilaitostyyppi				
	Ammatillinen oppilaitos	Aikuiskoulutuskeskus	Kansanopisto	Muu	Yhteensä
0 %	3 (7 %)	0 (0 %)	0 (0 %)	1 (14 %)	4
1–10 %	31 (70 %)	12 (60 %)	5 (50 %)	6 (86 %)	54
11– yli 30 %	10 (23 %)	8 (40 %)	5 (50 %)	0 (0 %)	23
Yhteensä N	44 (100 %)	20 (100 %)	10 (100 %)	7 (100 %)	81

Osa vastaajista myös tarkensi vastaustaan:

”Meillä ei ole erityisopiskelijana varsinaisesti yhtään aikuisopiskelijaa, mutta tukiopetusta ja lisäohjausta annetaan aina tarvittaessa. Lääkelaskentaan järjestetään tukiopetusta eniten. Peruslaskutoimituksia ei osata.”

”Tukiopetusta tai lisäohjausta annetaan myös kirjoittamiseen ja suunnitelmien tekoon.”

”Lisäksi lisäohjausta annetaan elämänhallintaan liittyen.”

Yksi vastaaja, joka kertoi, ettei oppilaitoksessa ole erityistä tukea tarvitsevia näyttötutkinnon suorittajia, kuvasi tilannetta sanallisesti seuraavasti:

”Lukivaikeutta, joka ilmenee esim. niin, että opiskelija toivoo isotekstistä materiaalia tai materiaalin etukäteen käyttöönsä, jotta voi tutustua siihen etukäteen rauhassa.”

3.2.3 Erityisen tuen tarve valtakunnallisten tilastojen valossa

Selvityksen tulosten vertailemiseksi pyydettiin tilastoja Tilastokeskukselta ja Työ- ja elinkeinoministeriöstä. Valtakunnalliset tilastot eivät kata kaikkea järjestettävää aikuiskoulutusta, joten tilastot eivät ole sellaisinaan vertailukelpoisia kyselyaineiston tulosten kanssa, mutta niitä on mielenkiintoista peilata aineistoon.

Tilastokeskuksen aineistossa ovat mukana vain aikuisopiskelijat, joille on laadittu ammatillisen koulutuksen lain velvoittama henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma eli HOJKS. Ammatillisen aikuiskoulutuksen puolella tilastointitapa on ongelmallinen, sillä asiakirjan käyttö ei sisälly ammatillisen aikuiskoulutuksen lainsäädäntöön. Tilastokeskuksen tilastointitavalla perustutkintoon johtavassa ja näyttötutkintoon valmistavassa ammatillisessa koulutuksessa erityistä tukea tarvitsevia aikuisopiskelijoita on alle yksi prosentti (opiskelijamäärä yhteensä 86 391).

Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2010 erityistä tukea tarvitsevista opiskelijoista 18 483 opiskeli ammatillisessa peruskoulutuksessa, 622 näyttötutkintoon valmistavassa koulutuksessa ja 208 oppisopimuskoulutuksessa.

Taulukossa 6 on esitetty tutkintoon johtavan ammatillisen aikuiskoulutuksen opiskelijoiden määrä yhteensä ja erikseen erityisoppilaitoksissa. Kun lukuja tarkastelee erikseen näyttötutkintoon valmistavan koulutuksen osalta, 818:sta erityisopetusta saavasta opiskelijasta (ml. oppisopimus) 124 eli 15 % oli sijoittunut erityisoppilaitoksiin.

Taulukko 6. Erityisopetusta saavat opiskelijat ammatillisessa koulutuksessa koulutuslajin mukaan 2010

Koulutuslaji	Yhteensä	Joista amm. erityisoppilaitoksissa
OPS-perusteinen ammatillinen peruskoulutus (ei oppisopimuskoulutus)	18483	2375
Näyttötutkintoon valmistava koulutus: perustutkinnot (ei oppisop. koul.)	523	82
Näyttötutkintoon valmistava koulutus: ammattitutkinnot (ei oppisop. koul.)	87	39
Näyttötutkintoon valmistava koulutus: erikoisammattitutkinnot (ei oppisop. koul.)	12	3
OPS-perusteinen ammatillinen peruskoulutus (oppisopimuskoulutus)	12	.
Näyttötutkintoon valmistava koulutus: perustutkinnot (oppisopimuskoulutus)	138	.
Näyttötutkintoon valmistava koulutus: ammattitutkinnot (oppisopimuskoulutus)	53	.
Näyttötutkintoon valmistava koulutus: erikoisammattitutkinnot (oppisopimuskoulutus)	5	.
Yhteensä	19 313	2 499*)

*) Näistä ammatillisissa erityisoppilaitoksissa kirjoilla olevista opiskelijoista 2 opiskeli yleisopetuksen ryhmässä.

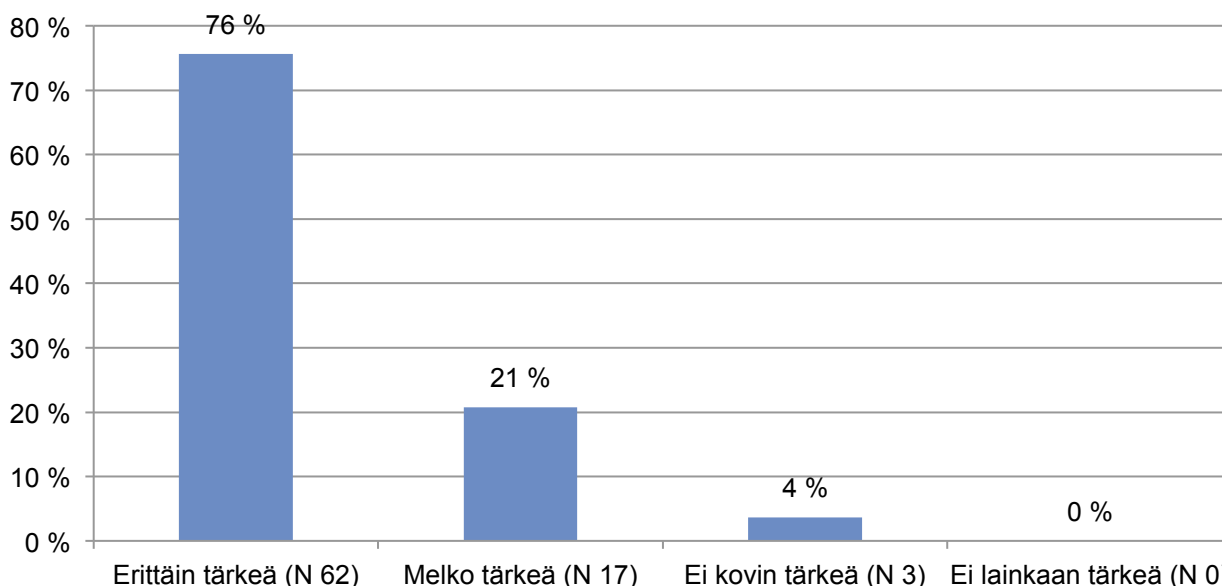
Lähde: Tilastokeskus / Oppilaitostilastot

TEMin tietojen mukaan vuonna 2011 (TEM Tilastotiedote 2012:3, s. 4) työvoimapolitiitti-

sen aikuiskoulutuksen opiskelijoista vajaakuntoisia² oli kahdeksan prosenttia (5 900) kaikista aloittaneista ja vuonna 2010 seitsemän prosenttia (6 300). Luvuissa on mukana myös muu kuin ammatillinen työvoimapolitiittinen aikuiskoulutus. Pelkästään ammatillisessa työvoimapolitiittisessa koulutuksessa osatyökykyisten määrä vuonna 2011 oli sama eli noin kahdeksan prosenttia³.

3.2.4 Aikuisopiskelijoille järjestettävän erityisen tuen tarkeys

Vastaajilta kysyttiin myös näkemystä aikuisopiskelijoille järjestettävän erityisen tuen tarkeydestä. Vastausvaihtoehtoja oli neljä (erittäin tärkeä, melko tärkeä, ei kovin tärkeä, ei lainkaan tärkeä). Selvä enemmistö, 76 prosenttia vastaajista, piti erityisen tuen järjestämistä erittäin tärkeänä (kuvio 11). Melko tärkeänä sitä piti viidennes. Vain neljä prosenttia vastaajista oli sitä mieltä, ettei erityinen tuki ole kovin tärkeää. Yhdenkään vastaajan mielestä erityisen tuen järjestäminen aikuisopiskelijoille ei ollut lainkaan tärkeää.

Kuvio 11 Vastaajien näkemys aikuisopiskelijoille järjestettävän erityisen tuen tarpeen tarkeydestä

Koulutuksen järjestäjät, jotka eivät kokeneet tuen järjestämistä kovin tärkeänä, raportoivat tuen tarpeen liittyvän erityisesti lukihäiriöön. Heillä tuen tarpeessa olevia opiskelijoita ei ole lainkaan tai näitä on 1–10 prosenttia. Toisaalta myös ne vastaajat, jotka pitävät erityisen tuen järjestämistä aikuisopiskelijoille erittäin tärkeänä, ovat arvioineet tukea tarvitsevien opiskelijoiden määrän suurimmaksi.

² Tilastointiajankohtana osatyökykyisistä käytettiin termiä "vajaakuntainen".

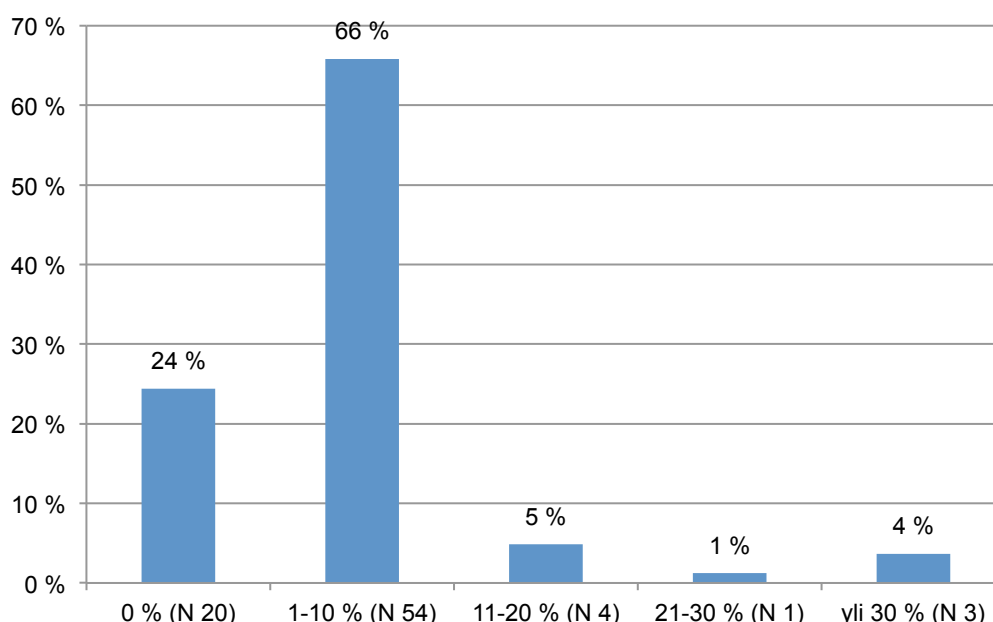
³ Erilliskysely: suunnittelija Ella Laakso, TEM, Tiedonhallinta/Tieto-osasto, 29.10.2012

3.3 Tuen perusteen ja tukitoimien kirjaaminen

Erityisopetusta saavan tutkinnon suorittajan kohdalla erityinen tuki kirjataan henkilökohtaistamista koskevan asiakirjan osaksi. Asiakirjasta tulee ilmetä tutkinnon suorittajan henkilökohtaistamista koskevat suunnitellut ja toteutuneet erityiset tukipalvelut, ohjaus ja tarvittavat erityisjärjestelyt.

Ammatillisen aikuiskoulutuksen osalta ongelmana ovat olleet ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain (631/1998) ja asetuksen (812/1998) erityisopetusta koskevan osuuden viittaussäännökset. Niitä on tulkittu siten, ettei opiskelijoilla ole lakiin perustuvaa oikeutta erityisiin opetus- ja opiskelijahuoltopalveluihin eikä heille laadita henkilökohtaista opetuksen järjestämistä koskevaa suunnitelmaa. Opiskelijoille on kuitenkin koulutuksen järjestäjän päätöksen mukaisesti voitu antaa mainittuja palveluita ja laatia HOJKS tai muu erityistä tukea koskeva suunnitelma. Toisaalta opetus- ja kulttuuritoimen rahoitus on mahdollistanut myös ammatillisen lisäkoulutuksen yksikköhintojen porrastamisen erityisopetuksessa siten kuin opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun asetuksen 10 §:ssä säädetään. Vaikka henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman (HOJKS) merkitys ja käyttö yhdessä henkilökohtaistamista koskevan asiakirjan kanssa on ollut epäselvää, sitä on kyselyn aineiston mukaan käytetty. Valtionosuusjärjestelmän rahoituksen kannalta on ollut oleellista, että asiakirjoista ovat ilmenneet tutkinnon suorittajan henkilökohtaistamista koskevat suunnitellut ja toteutuneet erityiset tukipalvelut, ohjaus ja tarvittavat erityisjärjestelyt.

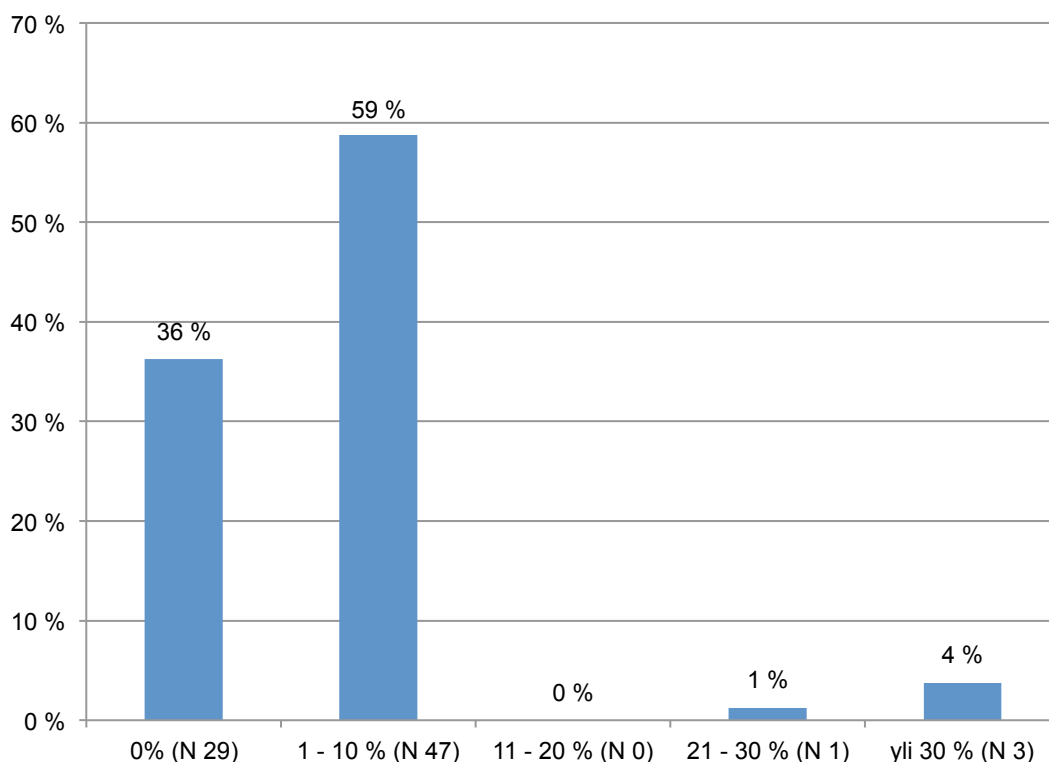
Noin 66 prosenttia kyselyyn vastanneista ilmoitti, että 1–10 prosentille aikuisopiskelijoista on kirjattu henkilökohtaistamissuunnitelmaan erityisopetuksen peruste ja siihen liittyvät tukitoimet (kuvio 12). Neljännes vastasi, ettei yhdellekään aikuisopiskelijalle ole kirjattu erityisopetuksen perustetta henkilökohtaistamissuunnitelmaan.

Kuvio 12. Vastaajien arvio niiden aikuisopiskelijoiden osuudesta, joiden henkilökohtaistamissuunnitelmaan on kirjattu erityisopetuksen peruste ja siihen liittyvät tukitoimet.

Selvityksessä haluttiin saada yleisnäkemyks HOJKSin eli henkilökohtaisen opetuksen jär-

jestämistä koskevan suunnitelman käytöstä. Vastaajia pyydettiin arvioimaan niiden aikuisopiskelijoiden osuus, joille on laadittu HOJKS. Yli puolet vastaajista arvioi, että 1–10 prosentille oppilaitoksen aikuisopiskelijoista on laadittu HOJKS (kuvio 13). Vastaajista 36 prosenttia kertoi, ettei yhdellekään aikuisopiskelijalle ole laadittu henkilökohtaista opetuksen järjestämistä koskevaa suunnitelmaa.

Kuvio 13. Vastaajien arvio niiden aikuisopiskelijoiden osuudesta, joille on laadittu HOJKS (N 80).

Tilastokeskukselta saatujen tietojen mukaan HOJKS oli vuonna 2010 käytössä ammatillisen aikuiskoulutuksen puolella yhteensä 57:llä koulutuksen järjestäjällä, eli vaikka sen käyttö ei ole opiskelijamäärään suhteutettuna yleistä, sitä selkeästi käytetään.

Tarkemmat tarkastelut osoittavat, että vastaajista 17 ei kirjaa tukitoimia henkilökohtaistamissuunnitelmaan eikä tee HOJKSia. Muutama vastaaja oli todennut opiskelijoiden tuen tarpeen joko vähäiseksi tai olemattomaksi, mutta mukana oli myös koulutuksen järjestäjiä, jotka viittasivat lukihäiriöön tai ilmaisivat asian esim. seuraavasti:

”kielelliset vaikeudet, hahmottamisen häiriöepäilyjä, matemaattisia oppimisvaikeuksia”.

”mahdollisten luki- ja hahmottamishäiriöiden selvittäminen ja ohjaus Heroon”.

Vastaajista 12 kirjaa tukitoimet henkilökohtaistamissuunnitelmaan, mutta ei tee HOJKSia. Vastaajien joukossa on myös kaksi oppilaitosta, joissa HOJKS tehdään, vaikka erityisopetuksen perusteita ja niihin liittyviä tukitoimia ei ole kirjattu henkilökohtaistamissuunnitelmaan.

Aineistossa on myös neljä vastaajaa, joissa HOJKS on tehty yli 10 prosentille opiskeli-

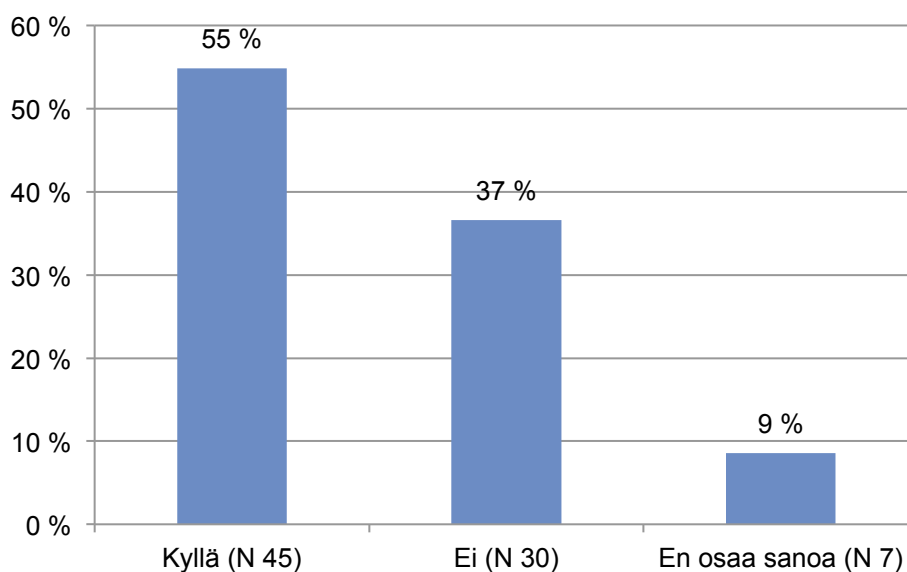
joista. Pienissä, alle 50 opiskelijan ja 51–100 opiskelijan oppilaitoksissa HOJKS tehdään harvemmin.

Aineistoa tarkasteltiin myös järjestettävän koulutuksen mukaan sillä oletuksella, että koulutuksen järjestäjien koulutustarjonta vaikuttaisi erityisen tuen kirjaamisen käytäntöihin. Yhteyttä ei näyttäisi olevan esimerkiksi niiden seikkojen välillä, soveltaako oppilaitos HOJKS-käytäntöä ja järjestääkö se ammatillista peruskoulutusta.

3.4 Erityisopetuksen peruste -luokituksen käyttö erityisen tuen tarpeen määrittelyssä

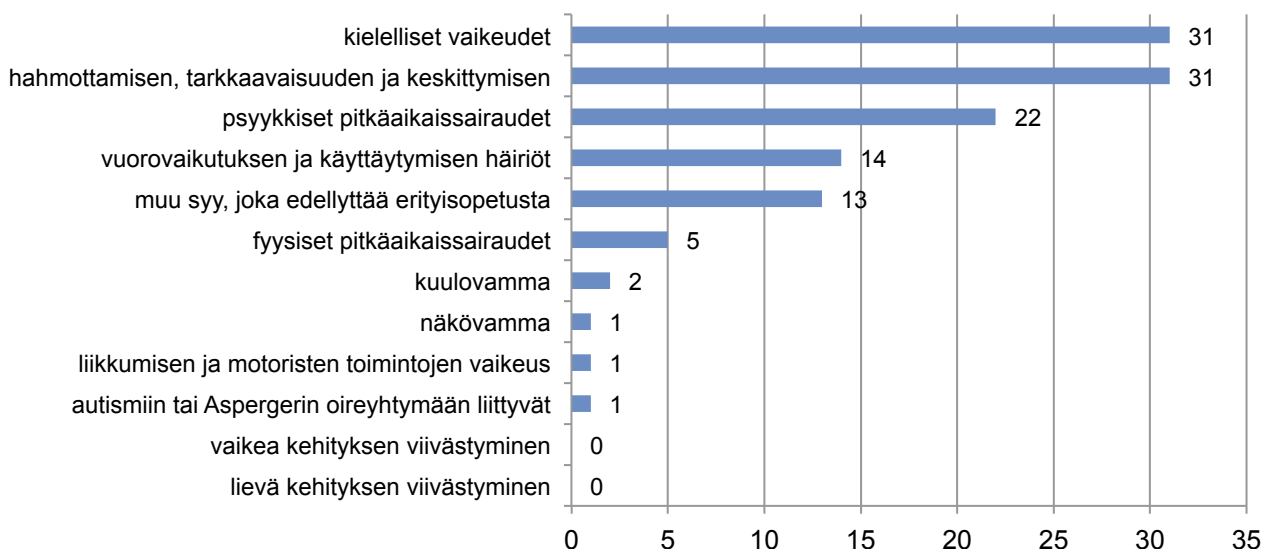
3.4.1 Erityisopetuksen peruste Tilastokeskuksen luokituksen mukaan

Kyselyn avulla haluttiin selvittää lisäksi, kuinka paljon erityisen tuen tarpeen määrittelyssä käytetään Tilastokeskuksen erityisopetuksen peruste -luokitusta. Vastaajista yli puolet ilmoitti heidän oppilaitoksessaan käytettävän Tilastokeskuksen luokitusta, kun taas hiukan vajaa 40 prosenttia ilmoitti, ettei kyseinen luokitus ole käytössä (kuvio 14).

Kuvio 14. Tilastokeskuksen erityisopetuksen perusteen käyttäminen luokittelussa

Suuri osa HOJKSia käyttävistä koulutuksen järjestäjistä käyttää myös Tilastokeskuksen luokitusta (68 %). Kyseistä luokitusta käyttäviä vastaajia pyydettiin valitsemaan kolme yleisintä luokituksen mukaista erityisen tuen perustetta. Kolme eniten mainittua perustetta olivat kielelliset vaikeudet (N 31), hahmottamisen, tarkkavaisuuden ja keskittymisen vaikeudet (N 31) sekä psyykkiset pitkäaikaissairaudet (N 22) (kuvio 15).

Kuvio 15. Kolme yleisintä erityisen tuen tarpeen perustetta niissä oppilaitoksissa, joissa Tilastokeskuksen erityisopetuksen peruste -luokitus on käytössä (44/82).

Ammatillisesta aikuiskoulutuksesta ei ole saatavilla valmiita tilastoja erityisopetuksen perusteesta. Vertailun vuoksi oppilaitosmuotoisessa ammatillisessa peruskoulutuksessa yleisin syy on ”muu syy” (12), toiseksi yleisin on (02) kielelliset vaikeudet ja kolmanneksi (04) lievä kehityksen viivästyminen (2010. Lähde: Tilastokeskus, oppilaitostilastot).

3.4.2 Oppilaitosten oma luokitus erityisen tuen tarpeen määrittelyyn

Vastaajia, joilla Tilastokeskuksen erityisopetuksen peruste -luokitus ei ollut käytössä, pyydettiin kertomaan, miten erityisen tuen tarve määritellään heidän oppilaitoksessaan. Aiemmin kävi ilmi, että reilu kolmannes vastaajista ei käytä Tilastokeskuksen erityisopetuksen peruste -luokitusta ja että vähemmän kuin joka kymmenes ”ei osaa sanoa”. Koulutuksen järjestäjistä, jotka eivät käytä Tilastokeskuksen luokitusta, reilu viidennes on jättänyt vastaamatta jatkokysymykseen. Kysymykseen saatiin siten vastaukset yhteensä 31 vastaajalta, joista kaksi kertoo, ettei määrittelyä ole tehty tai ole ollut tarpeen tehdä. Yhteensä vain seitsemän vastaaja toi esiin jonkinlaisen luokituksen, johon tuen tarve perustuu. Määrittelymallit on esitelty alla:

”oppimisen vaikeudet, elämäntilanteen vaikeudet, vuorovaikutuksen vaikeudet, muut toiminnan rajoitteet ja pitkäaikaissairaudet”

”Oppimisvaikeudet, heikko kirjallinen osaaminen, psyykkiset ongelmat”

”Pohjana ovat em. (Tilastokeskuksen) kriteerit, mutta käytännössä kriteerinä on todellinen tuen tarve, ei diagnoosi.”

”Tilastokeskuksen kaltaista luokitusta käytetään pääpiirteissään – ilmaistaan avun tarve samansisältöisesti, mutta aikuisen ’omin sanoin’ (näin siis joillakin aloilla). Enimmäkseen tätä ei kuitenkaan tehdä Tilastokeskuksen määrittelemällä tarkkuudella.”

”esim. lukivaikeus, kuulovamma, kieliongelmat (maahanmuuttajatausta), henkilökohtaistaminen arviointikes-

kustelun perusteella, lisäohjausta tarvittaessa”

”Vierellä kulkemisen tarve, neuvonta ja opastus”

Osa annetuista vastauksista viittaa erityisen tuen ”harmaaseen” alueeseen. Esimerkiksi lukivaikeus ja maahanmuuttajien kieliongelmat eivät ole valtionosuusrahoitteisen koulutuksen erityisen tuen määritelmän mukaisia. Toisaalta taas työvoimakoulutuksessa tukea voidaan perustellusti myöntää samoihin ongelmiin.

Käytännössä muut vastaukset on jaettavissa sen mukaan, onko vastaaja mieltänyt määrittelyn tuen tarpeen menetelminä vai tuen tarpeen luokituksena. Menetelmällistä puolta avasi 16 vastaajaa. Tällöin vastauksessa mainitaan esimerkiksi käytetty testi, ajankohta (hakeutumisvaihe tai työssäoppimisen yhteys) ja henkilöstöä (esim. erityisopettajan arviointi). Jos vastaaja on luetellut eri menetelmiä tuen perusteen määrittelyyn, hän on usein tuonut esiin myös seikat, joihin peruste liittyy. Tyypillisesti mainittiin lukitestit, ja tukea kohdistetaan sen perusteella.

”Hakeutumisvaiheen henkilökohtaistaminen sisältää mm. LUKI-seula- ja ALVA (matikka) -testit, henkilökohtaisen palautteen, haastattelun ja keskustelut, oppimistyylikartoituksen. Näiden perusteella!”

”Oppilaitoksellamme ei ole erityisopetuksen suunnitelmaa, eikä erityisopetusta järjestetä erillisenä. Työvoimapolitiisissa koulutuksissa teemme luki- ja ma-seulat kaikille opiskelemaan tuleville ryhmille. Haastattelussa kartoitamme, onko aikaisemmin ollut erityisen tuen tarvetta. Vuosittain tulee muutama erityisopetuksen piiriin kuuluva henkilö koulutukseen, esim. vuonna 2011 heitä oli yksi.”

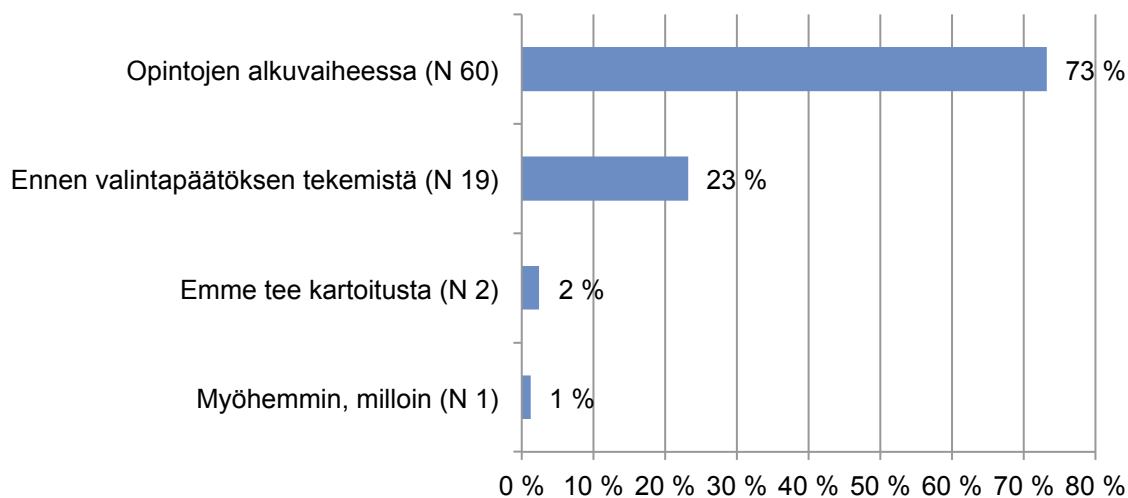
Yhteensä 12 vastauksessa on kerrottu, että tuen tarve määritellään yksilöllisesti ja kirjataan henkilökohtaistamissuunnitelmaan. Tällöin on voitu myös kertoa määrittelyn menetelmiä. Osassa vastauksista on tuotu myös esiin, että tuki tarjotaan osana normaalia toimintaa, eli tukirahoitusta ei haeta.

Alla olevassa esimerkkipastauksessa taas mainitaan, että opiskelijat ovat selviytyneet tukiopetuksen ja lisäohjauksen avulla, joten erityisen tuen tarvetta ei ole tarvinnut kirjata rahoitusjärjestelmän näkökulmasta:

”Jokaiselle tutkinnon suorittajalle tehdään henkilökohtaistamismääräyksen mukainen opiskelun henkilökohtainen suunnitelma eli Henksu. Ryhmänohjaaja laatii Henksun yhdessä tutkinnon suorittajan kanssa. Tällöin huomioidaan tutkinnon suorittajan kokonaistilanne, mahdolliset sairaudet, oppimisvaikeudet, kieliongelmat, sosiaalinen tilanne, psyykinen tilanne jne. Tämän jälkeen keskustellaan hänen kanssaan mahdollisesta avun ja tuen tarpeesta. Jos sitä ilmenee, asia kirjataan hänen opiskelusuunnitelmaansa. Tarvittaessa ohjaamme tutkinnon suorittajan muun avun piiriin, esim. lääkärin vastaanotolle tai psykologille, tai neuvottelemme muiden asiantuntijoiden kanssa opiskelijan tilanteesta. Kaikki tämä toteutuu normaalilla rahoituksella, joten erillistä erityisohjaukseen kohdistettua tukirahoitusta ei ole ollut.”

3.5 Erityisen tuen tarpeen kartoitus

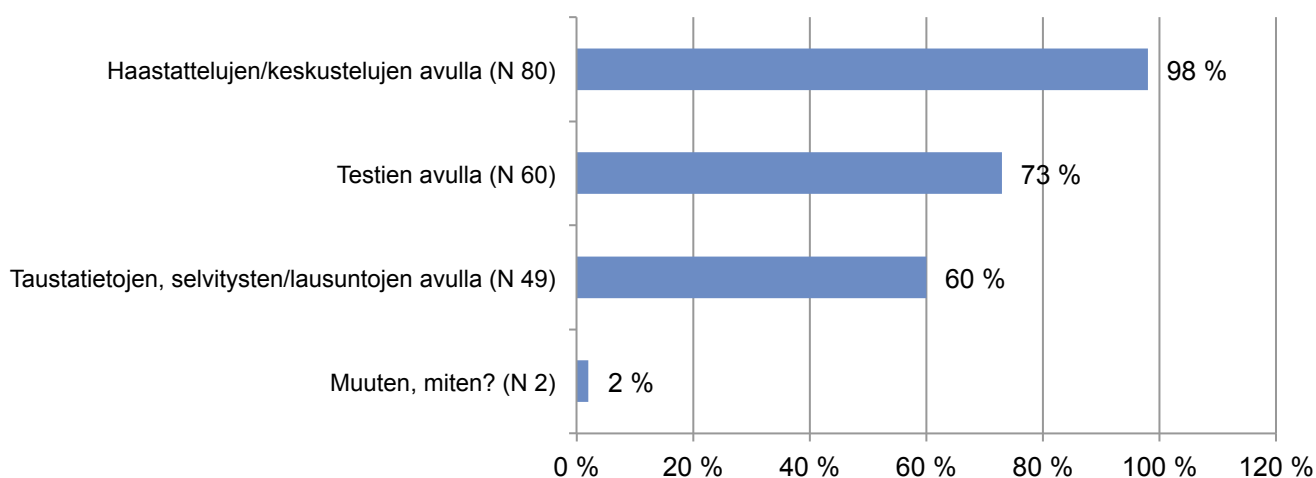
Vastaajilta kysyttiin aikuisopiskelijoiden erityisen tuen tarpeen kartoitusvaihetta sekä kartoituksista vastaavia tahoja. Aluksi vastaajia pyydettiin kertomaan, missä vaiheessa kartoituksia tehdään. Vastaajille annettiin neljä vastausvaihtoehtoa (opintojen alkuvaiheessa, ennen valintapäätöksen tekemistä, emme tee kartoitusta, myöhemmin). 73 prosenttia vastaajista ilmoitti, että erityisen tuen tarve kartoitetaan opintojen alkuvaiheessa. Liki neljänneksessä vastaajien edustamista oppilaitoksista kartoituksia tehtiin ennen valintapäätöksen tekemistä. Vastaajista kaksi prosenttia kertoi, että kartoituksia ei tehdä lainkaan, ja yhden prosentin mukaan kartoituksia tehdään myöhemmin tilanteen noustessa esiin.

Kuvio 16. Opintojen vaihe, jolloin erityisen tuen tarpeen kartoitus toteutetaan

Kartoitustavat

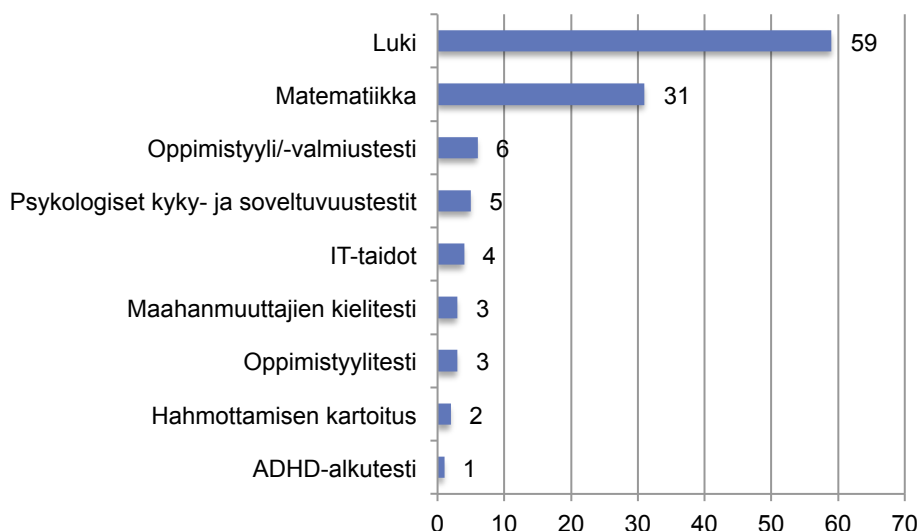
Vastaajia pyydettiin määrittelemään myös aikuisopiskelijoiden erityisen tuen tarpeen kartoitustavat. Vastaajille annettiin valmiit vastausvaihtoehdot, joista he saivat valita myös useampia vaihtoehtoja (kuvio 17). Lähes kaikki vastaajat ilmoittivat, että erityisen tuen tarvetta kartoitetaan haastattelujen/keskustelujen avulla. Runsas kaksi kolmannesta ilmoitti käyttävänsä testejä, ja 60 prosenttia käytti apunaan taustatietoja, selvityksiä tai lausuntoja. Vastaajista kaksi kertoi käyttävänsä myös muita kartoitustapoja, joita olivat kirjoitelma ja käytännön työnäytteet.

Kuvio 17. Aikuisopiskelijan erityisen tuen tarpeen kartoitustapa, N.

Vastaajat saivat antaa lisätietoa testeistä, jos niitä on käytössä. Lähes kaikki vastaajat

hyödyntävät jonkinlaista lukitestiä. Yli puolet on erikseen viitannut Niilo Mäki Instituutin luki-testeihin. Yhteensä 31 eli puolet vastaajista mainitsee erikseen matematiikan testin.

Kuvio 18. Käytetyt testit

Esimerkkejä:

”Lukima-testejä ohjaavan opettajan tai erityisopettajan toimesta. Joillakin aloilla luki-testi kaikille rutiininomaisesti, muilla aloilla tarpeen mukaan. Itseohjautuvuuden tarkkailu, oppimistyyli-testit, tarkkavaisuuden seuraaminen (nämä ovat ensisijaisesti käytössä VAIN erillisaloilla).”

”Vapaamuotoinen kirjoitustehtävä. Niilo Mäen lukitesti ja matematiikan testi. Referaatit ym. luetun ymmärtämisen testit.”

Kartoitukseen osallistuva henkilöstö

Kuviossa 20 on kuvattu, kuka tai ketkä vastaavat erityisen tuen tarpeen kartoittamisesta. Vastaajille annettiin valmiit vastausvaihtoehdot, joista oli mahdollista valita myös useita vastauksia. Yli 60 prosentilla vastaajista vähintään kaksi tahoa vastaa kartoituksista yhdessä. Tyypillisimmin erityisen tuen tarpeen kartoituksesta vastaa vastaava opettaja yhdessä ammatillisen erityisopettajan tai opinto-ohjaajan kanssa. Vastaava opettaja toimii yksin kartoituksesta vastaavana tahona 13:lla koulutuksen järjestäjällä.

Noin 40 prosentilla vastaajista ammatillinen erityisopettaja vastaa aikuisopiskelijan erityisen tuen tarpeen kartoittamisesta, mutta vain viidessä tapauksessa hän toimii yksin. Opinto-ohjaaja puolestaan mainittiin vastaavana tahona 27 vastauksessa, ja viidessä tapauksessa hän toimii yksin kartoittavana tahona. Laaja-alaisista erityisopettajista viisi toimi yksin kartoituksesta vastaavana tahona.

Niitä vastaajia, jotka ilmoittivat eri tahojen vastaavan kartoituksista yhdessä, pyydettiin tarkentamaan, keitä kyseiset henkilöt ovat. Muita mainittuja henkilöitä olivat mm. kuraattori, koulutuspäällikkö, rehtori, kummiohjaaja, erityisohjaaja, opiskelijaterveydenhoitaja, koulutustarkastaja, koulutusvalmentaja, yksilövalmentaja ja työvalmentaja. Lisäksi yksittäisissä vastauksissa tuotiin esiin, että tarvittaessa konsultoidaan lääkäreitä, psykiatria, psykologia tai erikoissairaanhoitajaa tai esimerkiksi että ”koulutussuunnittelija vastaa ja tekee yhteistyötä erityisopettajien ja soveltuvuuskoetilanteissa testaavien psykologien

kanssa”.

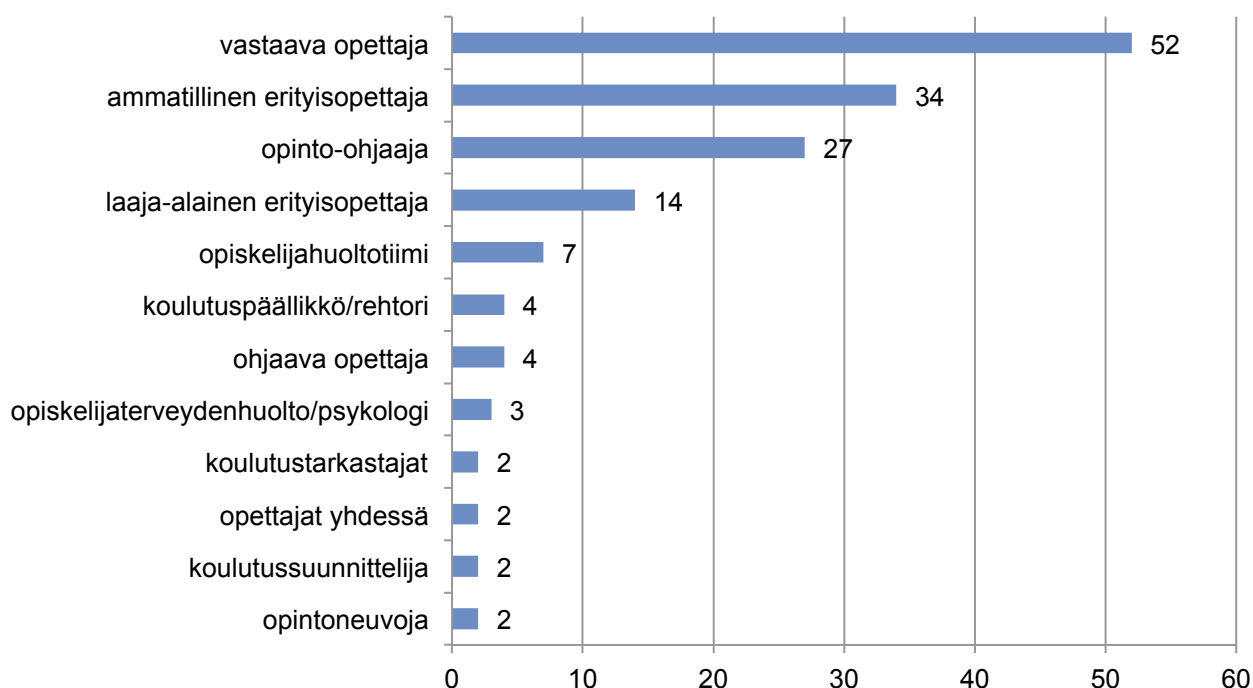
Vastaukset sisälsivät hyvin erilaisia vastuutahoja. Seuraavassa muutamia esimerkkivastauksia:

”vastaava opettaja, ammatillinen erityisopettaja ja opinto-ohjaaja”

”rehtori, opinto-ohjaaja, opettajat”

”erityisohjaaja, yksilövalmentaja, työvalmentaja”

”koulutussuunnittelija vastaa ja tekee yhteistyötä erityisopettajien ja soveltuvuuskoetilanteissa testaavien psykologien kanssa”

Kuvio 19. Aikuisopiskelijan erityisen tuen tarpeen kartoittamisesta vastaavia henkilöitä, N.

Valtaosa oppilaitoksista, joissa tuen tarpeen kartoituksesta vastaa erityisopettaja, on isoja oppilaitoksia (yli 500 opiskelijaa). Opiskelijoiden ohjaamisesta voidaan todeta, että erityisesti keskisuurissa oppilaitoksissa (101–500 opiskelijaa) on yleisempää, ettei erityisopettajia ole mukana ohjaamassa aikuisopiskelijaa. Oppilaitostyypeistä erityisesti luokkaan ”muu oppilaitos” kuuluvissa oppilaitoksissa aikuisopiskelijan ohjaamisesta ei vastaa erityisopettaja.

3.6 Tukitoimet ja erityisjärjestelyt tutkinnon eri vaiheissa

Kyselyn avulla haluttiin selvittää, millaisia tukitoimia tutkinnon eri vaiheissa on tarjolla erityistä tukea tarvitseville henkilöille. Tässä luvussa on esitetty yhteenvedot opiskelijoille tarjotuista tukitoimista hakeutumisvaiheessa, ammattitaidon hankkimisen vaiheessa ja tutkinnon suorittamisen vaiheessa.

3.6.1 Tukitoimet hakeutumisvaiheessa

Vastaajille ei annettu valmiita vastausvaihtoehtoja, joten luokittelu on tehty sisältöanalyysin avulla. Yhteensä 20 vastaajaa ei maininnut mitään tukitoimia. Kaksi oli vastannut, ettei heidän oppilaitoksessaan ole tarjolla tukitoimia hakeutumisvaiheessa, ja kolme toi esiin, ettei tukitoimille ole tarvetta. Useat vastaukset oli annettu varsin yleisellä tasolla. Selvästi yleisimpänä tukitoimena mainittiin ohjaus ja neuvonta (N 32). Erilaiset kartoitukset ja testit mainittiin erikseen 21 vastauksessa, mutta kuten kartoitusta koskevassa luvussa käy ilmi, niiden käyttö on yleisempää kuin tässä annettu tieto. Joissain vastauksissa viitattiin siihen, että testien perusteella päätetään jatkotoimista hakeutumisvaiheessa, mutta näitä jatkotoimia ei tarkennettu. Yhteensä 14 vastauksessa tuotiin erikseen esiin tarvittavien tukitoimien määrittely. Esimerkiksi yksi vastaaja yksilöi tarjoavansa yksilö- ja ryhmäohjausta, tukiopetusta (mm. matematiikan peruskurssi), sisäisen kurssitarjonnan kursseja (mm. TVT-taidot) ja ”rästipajan” palveluita. Toinen totesi, että hakeutumisvaiheessa voidaan esimerkiksi antaa virallinen lupa suorittaa opintoja ja näyttöjä suullisesti. Hakeutumisvaiheen tukitoimia kuvattiin osuvasti seuraavassa esimerkissä:

”Hakeutumisvaiheen tukitoimet ovat erittäin vähäiset! Oppimistyylytestistä saattavat hyötyä jotkut hakeutujat. Yleisimmin käytössä oleva keino on antaa ’vieriohjausta’ enemmän kuin niille, jotka tätä tukea eivät tarvitse. Enemmän aikaa ja tapoja perehtymiseen? Rehellinen aikataulutus. Usein aikuisen oppimisen tuen tarve tulee esille vasta myöhemmin. Aikuinen ei välttämättä tunnista tuen tarvettaan tai on voinut peitellä tai oppia peittelemään sitä.”

Muita mainintoja oli esimerkiksi:

”verkostoyhteistyö tarvittaessa sosiaalitoimeen / terveydenhuoltoon”

”erityisammattipiston konsultaatio / mahdollinen koulutuskokeilu”

”vieriohjaus, soveltuvan tutkinnon selvittäminen”

”parioppettajuutta”

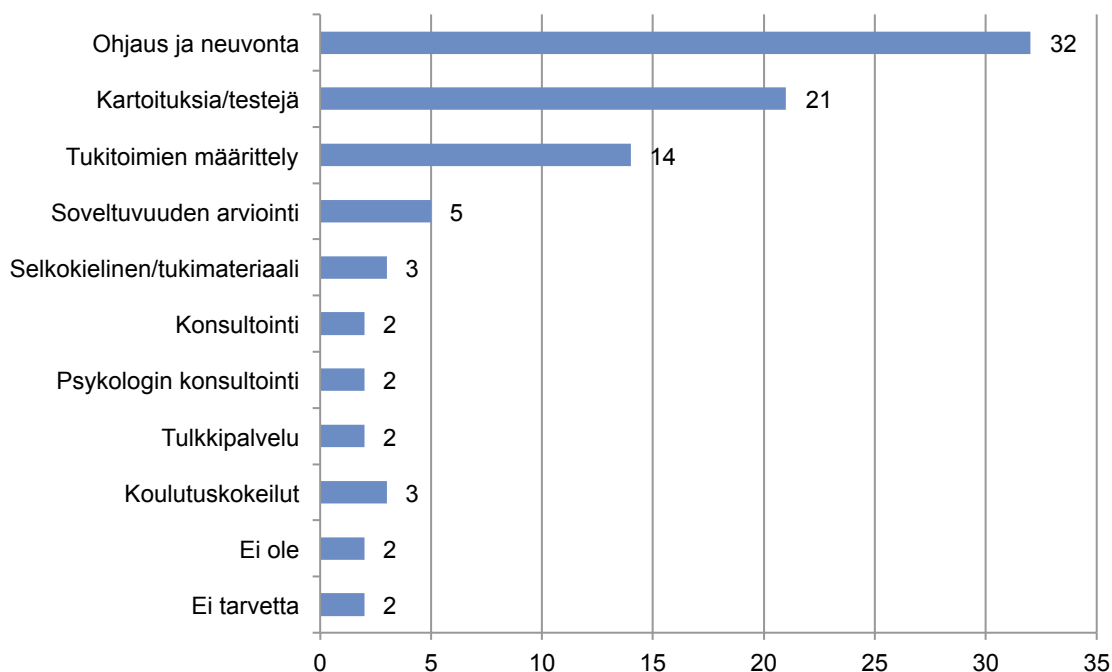
”tehtävien aukilukeminen opiskelijalle”

”erilaiset oppimismenetelmät; tukevat opinnot perusvalmiuksissa esim. matematiikka, ATK ja kielet. Hitaampaa etenemistä opinnoissa. Pyrimme myös selvittämään, onko opiskelija opiskelukunnossa.”

”opiskelijalle annetaan tarvittava määrä henkilökohtaista ohjausta, testit ja haastattelu, verkostoyhteistyö tarvittaessa sosiaalitoimeen / terveydenhuoltoon, erityisammattipiston konsultaatio / mahdollinen koulutuskokeilu”

”Lisäohjaus työvoimapolitisessa koulutuksessa; oppimistuen keskus, josta voi varata ohjausaikoja”

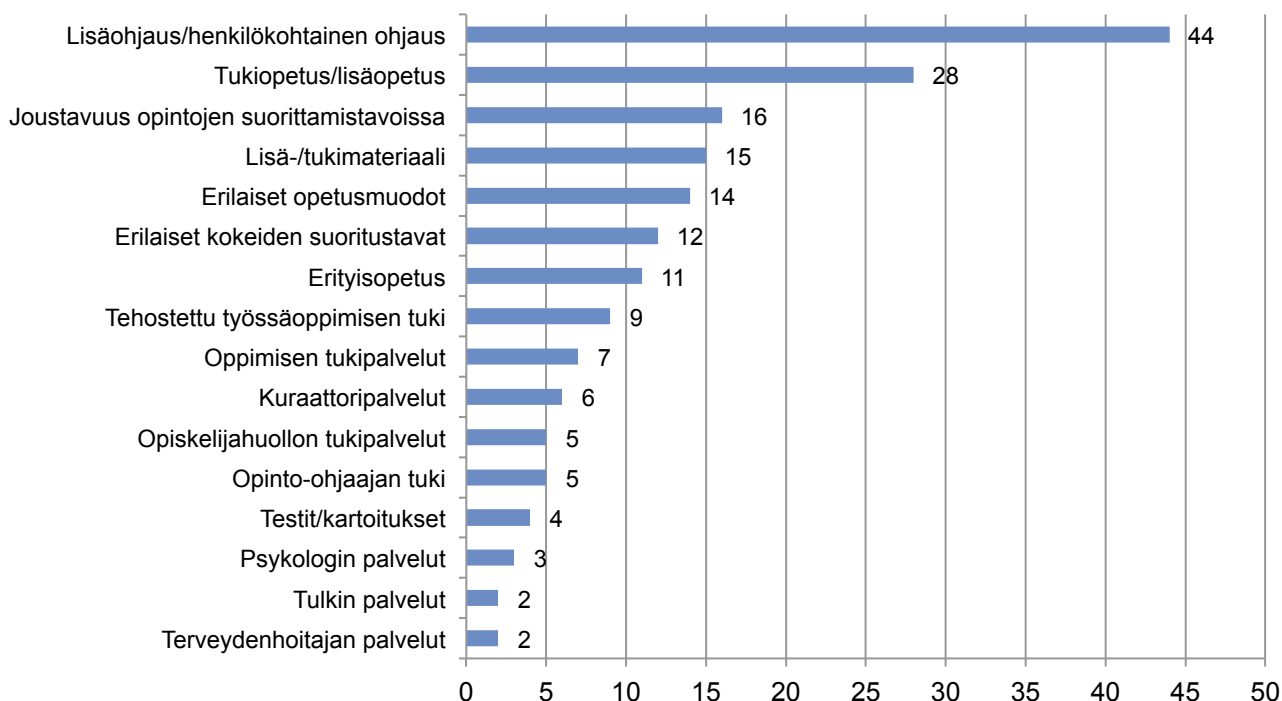
Yksi vastaaja viittasi tukitoimena myös mukautetun opetussuunnitelman. Ammatillisessa aikuiskoulutuksessa käytäntö on säädösten vastainen, sillä tutkinnon perusteita ei voi mukauttaa.

Kuvio 20. Tukitoimet hakeutumisvaiheessa erityistä tukea tarvitseville henkilöille, N.

3.6.2 Ohjaus ja erityisjärjestelyt ammattitaidon hankkimisen vaiheessa

Seuraavaksi vastaajilta kysyttiin, millaista ohjausta tai erityisjärjestelyä erityisen tuen tarpeessa olevalle tutkinnon suorittajalle on tarjolla ammattitaidon hankkimisen vaiheessa. Yhdeksän vastaajaa 82:sta oli jättänyt kohdan tyhjäksi. Vastanneista 44 ilmoitti, että erityisen tuen tarpeessa olevalle henkilölle tarjotaan lisäohjausta tai henkilökohtaista ohjausta. Suppeimmillaan vastauksissa todettiin vain, että annetaan henkilökohtaista ohjausta. Tuki- tai lisäopetus mainittiin yhteensä 28 vastauksessa. Erilaisia joustoja tarjotaan runsaasti opintojen suorittamistavoissa. Joustot pitivät sisällään esim. yksilöllisiä tehtäviä, lisää aikaa tehtävien tekemiseen, enemmän tukea ja aikaa osaamisen hankkimiseen (esim. pidemmät työssäoppimisjaksot) sekä vaihtoehtoisia opintojen suoritustapoja.

Kuvio 21. Oppilaitosten tarjoama ohjaus ja erityisjärjestelyt erityisen tuen tarpeessa olevalle tutkinnon suorittajalle ammattitaidon hankkimisen vaiheessa, N.

Neljännes vastaajista ilmoitti tarjoavansa lisä- tai tukimateriaalia erityisen tuen tarpeessa olevalle tutkinnon suorittajalle. Noin neljännes mainitsi erilaiset opetusmuodot. Esimerkkinä erilaisista opetusmuodoista voidaan mainita mm. oppimisympäristöjen monipuolistaminen, pienryhmä- ja yksilöopetus ja samanaikaisopetus. Erilaiset joustot kokeiden suorituksissa – esim. suullinen suoritus tai lisäaika suorituksessa – mainittiin 16 prosentissa vastauksista. Vajaa 10 prosenttia mainitsi erilaisia oppimisen tukipalveluita, mm. koulutusvalmentajan palveluita, oppimisvalmennusta ja konsultaatiota oppimisvaikeuksiin sekä lukineuvolan ja oppimisstudion palveluita.

Tuki työssäoppimisen yhteydessä nousi erikseen esiin yhdeksässä vastauksessa. Opiskelijan tuki voidaan huomioida esimerkiksi siten, että työssäoppimispaikalla työskennellessään työparina ja että työpaikkakouluttaja ja arvioija perehdytetään tarvittavalla tavalla.

”Työpaikkakouluttajille ja opiskelijalle selvitetään opiskelijan erityisen tuen tarpeen vaikutus oppimiseen, ja tarvittaessa työpaikalle hankitaan tarpeellista materiaalia ja välineistöä. Työpaikkakouluttaja perehdytetään siihen, miten hänen tulisi kouluttaessaan huomioida tuen tarve ja miten hän voisi poistaa oppimisen esteitä. Erityisopettaja tekee opiskelijalle suunnitelman teoriaopintojen tuen tarpeesta ja tarjottavista palveluista (esim. erilaiset materiaalit, tukitehtävät ja tukiopetus ja -ohjaussessiot).”

Muita esimerkkejä aineistosta:

”Orientaatiopäivät, kartoitukset, ennakoiva tukiopetus, lisäopetus, yksilökartoitus, ’lue-päivät’, S2-opetus, HOJKS, pienryhmäopetus ja -ohjaus, yksilöopetus ja -ohjaus, lukikuntoutus, samanaikaisopetus, selkokielen opetusmateriaali, apuvälineet. Opinto-ohjaajan ja erityisopettajan ja tarvittaessa kuraattorin palvelut.”

”Erityisjärjestelyjä: enemmän tukea ja aikaa osaamisen hankkimiseen. Esim. pitemmän työssäoppimisen jaksot. Työpajatoiminta ja tukiopetus. Suullisen täydentämisen mahdollisuuden tarjoaminen (suulliset testit). Oppimisen mittareita monipuolisesti (ei ainoastaan tenttejä, vaan muitakin tapoja osoittaa osaamista) – tosin tätä ei käytetä kovin rohkeasti... Aloilla ymmärretään, että kaikilla aisteilla voi oppia, mutta opetusmenetel-

mät eivät välttämättä rakennu tämän idean ympärille...”

”Tarvittaessa suomen kielen opetusta (jos kyseessä ulkomaalainen), henkilökohtaista erillistä ohjausta, joustavia opintoja omien voimien mukaisesti ja erilaiset sairaudet huomioiden. Vaihtelevia menetelmiä opinnoissa. Mahdollisuutta opiskella oman aikataulunsa ja opiskelusuunnitelmansa mukaisesti, mutta suunnitelmaa voidaan myös joustavasti muuttaa tarvittaessa.”

”Meillä panostettu henkilökohtaiseen tutor-opettajuuteen, jolloin opettajalla on resursseja antaa henkilökohtaista ohjausta opintojen eri vaiheissa. Lisäksi opiskelijoilla on viikoittain mahdollisuus tavata erityisopettajia ja ervoja opintoklubilla; kerran viikossa opintoklubi toimii klo 19 asti, jolloin aikuisopiskelijoiden on helpompi osallistua.”

”Apuvälineitä kuten sanelulaite, aktiivituyny, kannettava vahvistin, keskusteluapua, pienryhmä- ja yksilöopetusta (esim. oppimisstudio), samanaikaisopetusta, äänikirjoja, sanallisia kokeita ja kokeen täydentämistä, erillisiä tiloja tenttien tekemiseen, pilkottuja tenttejä, jonkin verran työssäoppimisen lisäohjausta, käytännönharjoitteluun lisäohjausta.”

”Pitemmät työssäoppimisjaksot, työpajatoiminta ja tukiopetus. Monipuolisia oppimisen mittareita (ei pelkää tenttejä vaan muutakin osaamisen osoittamista), tosin tätä ei käytetä kovin rohkeasti...”

”Itsenäistä opiskelua ryhmään sopeutumattomalle, työssäoppimisen vahvempi rooli, pidemmät vastausajat koetilanteessa”

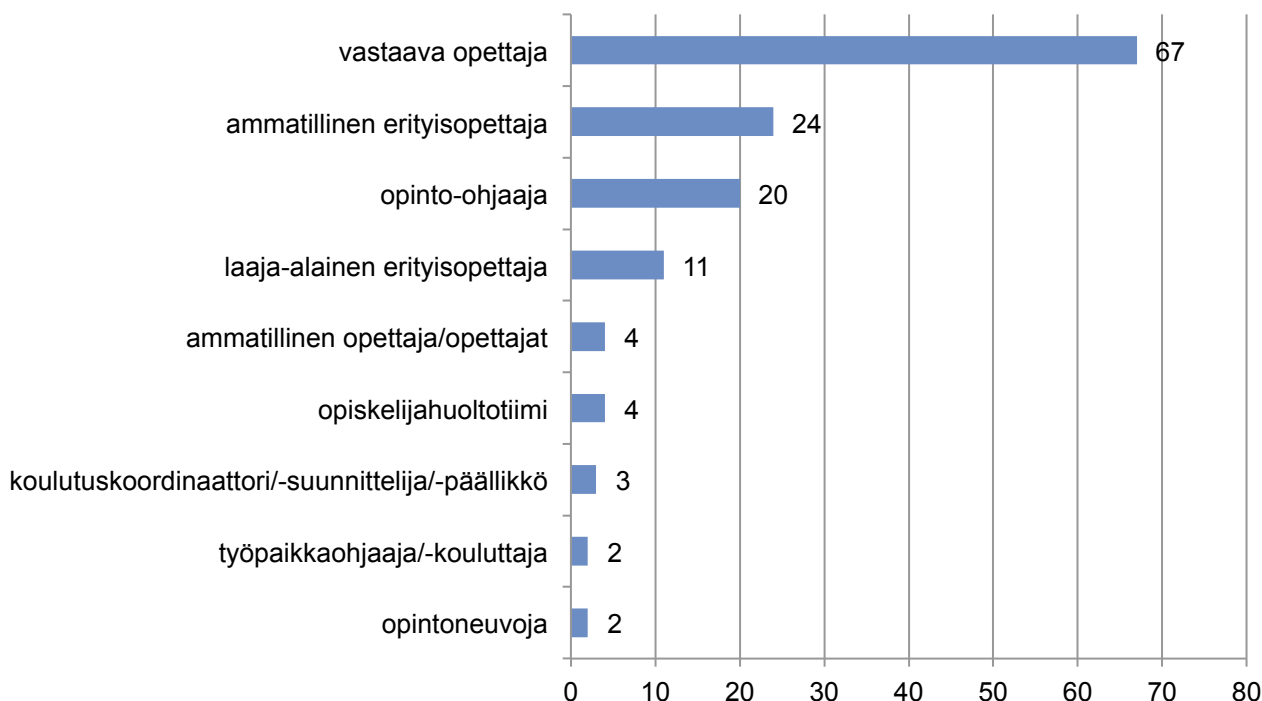
”Ohjausta, neuvontaa ja kannustusta. Opiskelutekniikoita, tietoa oppimisen erilaisuudesta, käytännön vinkkejä: värit, viivaimet, kuvien käyttö ym.”

”Hakeutumisvaiheen kartoitusten ja henkilökohtaisten haastattelujen pohjalta toteutetaan erityisopetuksen ja -ohjauksen suunnitelma. Henkilökohtainen ohjaus, yksilöllinen oppimateriaali, tenttien ym. suullinen tai kirjallinen täydentäminen, vahvuuksien käyttöönoton tukeminen, opintojen etenemisen seuranta, työpaikkakouluttajan ja arvioijan perehdyttäminen”

3.6.3 Erityistä tukea tarvitsevan aikuisopiskelijan ohjaamisesta vastaava taho

Vastaajia pyydettiin määrittelemään myös aikuisopiskelijan ohjaamisesta vastaava taho. Vastaajille annettiin seitsemän vastausvaihtoehtoa (kuvio 22). Kysymyksen purkua monimutkaisti, että vastaajat olivat valinneet useita vastuutahoja, jolloin vaihtoehto ”eri tahot yhdessä” ei antanut todellista kuvaa toteutuksesta. Vastanneista 74 prosenttia ilmoitti, että erityistä tukea tarvitsevan aikuisopiskelijan ohjaamisesta vastaa vastaava opettaja. Kun kohdasta purki vastaukset, joissa oli valittu useampi vastuutaho, aineistosta jäi 33 koulutuksen järjestäjää, joissa vastaava opettaja oli ainoa vastuutaho. Näissäkin viisi vastaajaa oli täydentänyt vastausta avovastauksissa; vastaavan opettajan tukena ovat näissä tapauksissa aineenopettajat, ammatillisen koulutuksen tiimin jäsenet, lehtorit, ryhmänohjaaja, koulutuspäällikkö, opettajatiimi ja työpaikkaohjaaja. Näin ollen 40 prosentilla vastanneista koulutuksen järjestäjistä vastaavana tahona on vastuuopettaja.

Alla olevassa kuviossa on avattu myös avovastauksista ”useampi taho yhdessä” mukana olevan henkilöstön yhteismäärä.

Kuvio 22. Erityistä tukea tarvitsevan aikuisopiskelijan ohjaamisesta vastaavat tahot oppilaitoksissa, N.

Yhteensä 43 koulutuksen järjestäjää oli vastannut, että erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan ohjaamisesta vastaavat eri tahot yhdessä. Tyypillisimmin vastaava opettaja toimii yhdessä yhden tai kahden muun tahon kanssa, joista yleisin on ammatillinen erityisopettaja. Muita toimijoita olivat laaja-alainen erityisopettaja, opinto-ohjaaja, lehtorit, koulutuspäälikkö, opettajatiimi, aineenopettajat, ammatillinen opettaja, koulutuskoordinaattorit ja koulutussuunnittelija.

Vain yhdessä kansanopistossa laaja-alainen erityisopettaja on mainittu ainoaksi vastuutahoksi. Koulutuksen järjestäjistä viidellä ohjauksesta vastaa pelkästään ammatillinen erityisopettaja, ja neljässä tapauksessa ohjauksesta vastaavat yksin opinto-ohjaajat. Jos oppilaitoksen yhtenä vastuutahona on laaja-alainen erityisopettaja, mukana ei yleensä ole ammatillista erityisopettajaa.

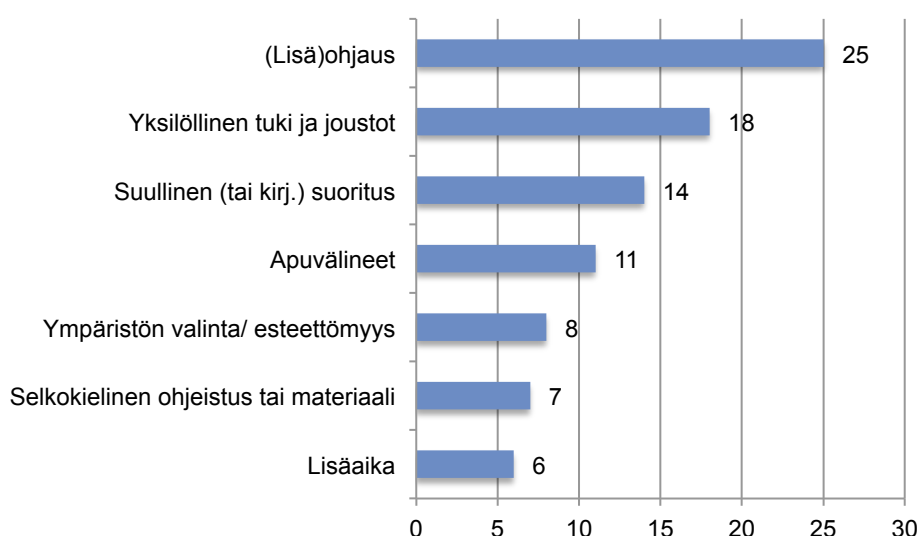
3.6.4 Tukitoimet tutkinnon suorittamisen vaiheessa

Tutkinnon suorittamisen vaihetta koskevaan tukitoimien tai erityisjärjestelyjen toteutuskohtaan saatiin 67 vastausta (kuviot 23). Yhdessä kansanopiston vastauksessa todettiin suoraan, ettei mitään tukitoimia tai erityisjärjestelyitä tarjota. Yksi vastaaja toteaa, ettei tukitoimia ole tähän mennessä tarvittu. Näin ollen kolme neljäsosaa koko kyselyn vastaajajoukosta on merkinnyt vastaukseensa edes yhden tukitoimen. Noin neljäsosalla vastauksissa tarjottu tuki tai erityisjärjestelyt todetaan varsin yleisellä tasolla. Tällöin on voitu todeta, että tutkinnon suorittaminen tehdään henkilökohtaisen tutkintotilaisuuden suunnitelman mukaan ja sen suunnittelussa huomioidaan erityisen tuen tarve tai että to-

teutetaan yksilöllisiä järjestelyjä opetuksessa ja materiaaleissa tuen perusteesta riippuen. Yksinkertaisimmillaan vastauksissa todetaan, että tutkinnon suorittajalle tarjotaan ”henkilökohtaista ohjausta”, tai vastauksessa viitataan tutkinnon järjestämissopimuksen toteuttamissuunnitelmaan, jossa on kuvattu toimenpiteet, mutta näitä ei avata tarkemmin. Kattavampia, tutkinnon suorittamisen eri osa-alueet huomioivia kuvauksia oli vain murto-osalla vastanneista. Alla on esimerkki:

”Erityistarpeisiin tarjotaan tutkinnon suorittajalle esimerkiksi seuraavia mahdollisuuksia: kirjallisten ohjeistusten antaminen suullisesti, näyttöympäristöön tutustumisajan ja/tai näyttöajan mahdollinen pidentäminen, täydentävien tehtävien käyttäminen, esteetön näyttöympäristö ja tarvittavien apuvälineiden käyttö.”

Laajimmissa kuvauksissa on mainittu myös, että ammattitaidon osoittamistapojen, ammattitaitovaatimusten, arvioinnin kohteiden ja kriteereiden avaamiseen ja selkeyttämiseen kiinnitetään erityistä huomiota.

Kuvio 24. Tarjottu tuki tutkinnon suorittamisen vaiheessa (N 62)

Yksilöllinen tuki ja joustot -kohta pitää sisällään varsin yleisetkin toteamukset opiskelijälähtöisesti tarjotusta tuesta. Näitä nousi vajaassa kolmanneksessa vastauksista.

Reilu viidennes vastanneista mainitsi erikseen mahdollisuuden suulliseen suoritukseen: näyttötutkintoon mahdollisesti kuuluvat, tutkintosuoritusta täydentävät kirjalliset osat voidaan korvata suullisella suorituksella joko osittain tai kokonaan, jos tämä on perusteltua tutkinnon suorittajan toimintakyvyn kannalta. Kohdassa on myös muutama maininta vaihtoehtoisesta kirjallisesta täydentämisestä. Tutkinnon perusteissa nimeltä mainittuja asiakirjoja, joita edellytetään laadittaviksi hyväksytyssä tutkintosuorituksessa, ei voida kuitenkaan korvata suullisella esityksellä. Kuitenkin esimerkiksi työsuunnitelman teon ohjaus ja opastus mainittiin yhdessä vastauksessa, ja se kuuluu oletettavasti ilman erillismainintaa useampaankin ohjaustilanteeseen.

Erilaisia tukimateriaaleja kuten selkokieliäisiä tekstejä, kuvia, piirustuksia, malleja, videoita ja apuvälineitä voidaan hyödyntää tehtävien suunnitteluun ja mahdollisiin täydentäviin tutkintosuorituksiin. Tällaisia tukimateriaaleja tai havainnollistavia menetelmiä toi esiin vajaa viidennes vastanneista. Noin joka kymmenes vastaaja toi esiin selkokielisen materiaalin.

Tutkintotilaisuudessa voidaan tutkinnon perusteiden rajoissa antaa myös lisää aikaa. Tämän mainitsi erikseen 10 prosenttia vastaajista.

Muita mainintoja oli eri henkilöiden mukanaolo – esimerkiksi vastaavan opettajan tuki ”tarvittaessa”. Seuraava vastaus on esimerkkinä erityisopettajan mukanaolosta:

”Henkilökohtaistetaan. Ammattiopettajat toteuttavat. Erityisopettajan rooli on olla ryhmänohjaajan ja ammattiopettajan mukana suunnittelemassa”

Myös opiskelijoiden psyykkistä jaksamista tukevia toimintamalleja ja henkistä tukea kuvattiin joissain vastauksissa. Alla on esimerkkejä ko. vastauksista:

”Vuorovaikutteinen tilanne tutkintotilaisuudessa.”

”Henkilökohtainen valmennus mm. kirjallisiin tehtäviin, ajan käyttöön, henkinen tuki ja kannustus”

”-- Yleensä varsinkin erityisopiskelija tarvitsee rohkaisua ja tukea edetäkseen tähän vaiheeseen ja ilmoittautukseen tutkinnon suorittajaksi.”

”Tutkintotilaisuudessa huomioidaan tutkinnon suorittajan sosiaalinen sopeutumattomuus --> ryhmätilanteiden välttäminen.”

”Näyttöympäristöön kerrotaan erityisjärjestelyistä (aikuisopiskelijan luvalla). Näyttöympäristöt valitaan ’huolellisemmin’ – kuitenkin ammattitaitovaatimukset ovat samat kaikille. Varataan enemmän aikaa ja ohjausta sekä suullisen täydentämisen mahdollisuus tutkintotilaisuuden aikanakin. Joustava aikataulutus.”

”Stressin- ja jännittämisen hallinnan kurssi, workmap, erityispiirteiden huomioiminen tutkintotilaisuudessa.”

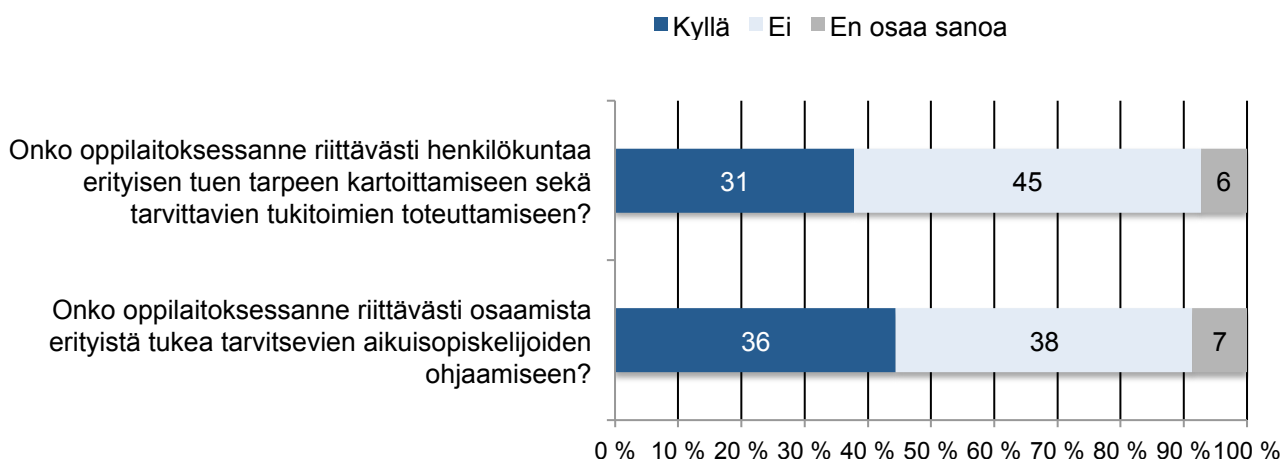
”Ohjausta, keskustelu- ja suunnitteluapua ja ammatillisen itsetunnon kohottamista.”

Muita tuen muotoja olivat esimerkiksi ”kieliapu” ja oppimisstudion tuki. Työpaikan ja työpaikkakouluttajan rooli nostetaan erikseen esiin vain kolmessa vastauksessa.

”Tutkinnon kriteerit avataan työpaikalla työtehtäviksi. Työpaikkakouluttaja varmistaa ennen tutkintotilaisuuden suorittamista, että opiskelijan osaaminen vastaa tarvittavaa tasoa, ja kutsuu tarvittaessa kokoon palaverin, jossa koulutussuunnittelija ja erityisopettaja tulevat työpaikalle suunnittelemaan, miten osaamista vielä vahvistetaan.”

3.7 Henkilöstön osaaminen ja riittävyys erityistä tukea tarvitsevien ohjaamiseen

Kyselyn avulla haluttiin selvittää, kokevatko vastaajat oppilaitoksissaan olevan riittävästi osaamista ja henkilökuntaa erityistä tukea tarvitsevien aikuisopiskelijoiden ohjaamiseen. Vastaajille annettiin kolme vastausvaihtoehtoa (kyllä, ei, en osaa sanoa). Kyselyn tulokset on koottu alla olevaan kuvioon 24.

Kuvio 24. Vastaajien näkemys oppilaitoksen henkilökunnan ja osaamisen riittävästä erityistä tukea tarvitsevien aikuisopiskelijoiden ohjaamiseen (% , N).

Osaamista koskevaan kysymykseen saadut vastaukset jakautuvat melko tasaisesti vaihtoehtojen välillä, sillä 44 prosenttia vastasi, että osaamista on riittävästi, ja 47 prosenttia vastasi, ettei sitä ole riittävästi. Noin joka kymmenes ei osannut sanoa, onko osaamista riittävästi erityistä tukea tarvitsevien aikuisopiskelijoiden ohjaamiseen.

Hieman yli puolet vastanneista oli sitä mieltä, ettei oppilaitoksissa ole riittävästi henkilökuntaa erityisen tuen tarpeen kartoittamiseen ja tarvittavien tukitoimien toteuttamiseen (kuviokuva 26). Vajaan 40 prosentin mukaan henkilökuntaa on riittävästi, ja seitsemän prosenttia ei osannut ottaa kantaa.

Vastanneista lähes kaikki kansanopistot raportoivat, ettei heillä ole riittävästi henkilökuntaa. Myös aikuiskoulutuskeskusten arvio henkilökunnan riittäväydestä oli hieman heikompi kuin ammatillisten oppilaitosten (taulukko 7).

Taulukko 7. Arvio oppilaitoksen henkilökunnan riittäväydestä erityisen tuen tarpeen kartoittamiseen ja tarvittavien tukitoimien toteuttamiseen oppilaitostyypeittäin.

	Ammatillinen oppilaitos	Aikuiskoulutuskeskus	Kansanopisto	Muu	Yhteensä
Kyllä N (%)	18 (41 %)	9 (45 %)	2 (20 %)	2 (25 %)	31 (100 %)
Ei N (%)	21 (48 %)	11 (55 %)	8 (80 %)	5 (62,5 %)	45 (100 %)
En osaa sanoa N (%)	5 (11 %)	0 (0 %)	0 (0 %)	1 (12,5 %)	6 (100 %)
Yhteensä	44	20	10	8	82

Taulukossa 8 on esitetty aineiston vastausten jakautuminen oppilaitostyypeittäin sen mukaan, onko oppilaitoksessa riittävästi osaamista erityistä tukea tarvitsevien aikuisten ohjaamiseen.

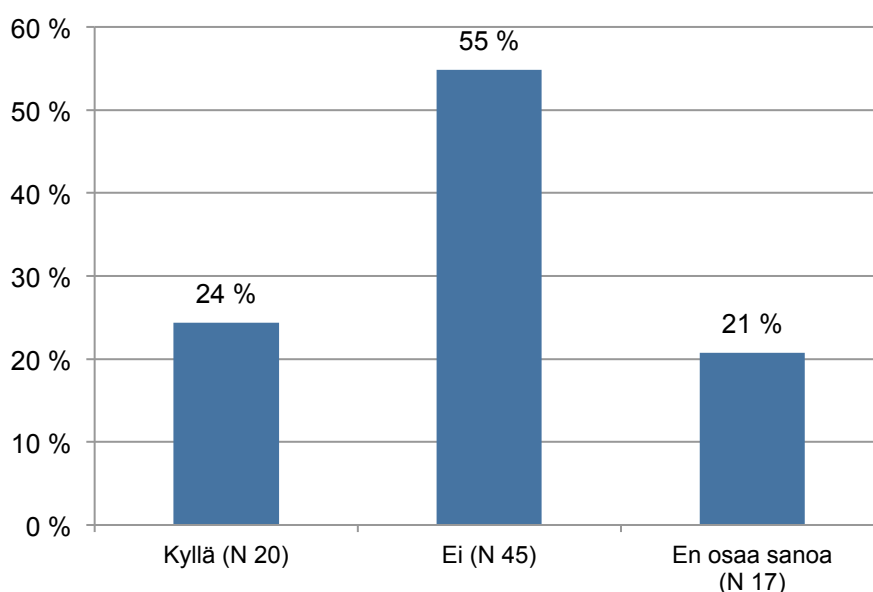
Taulukko 8. Arvio oppilaitoksen osaamisen riittävyydestä erityistä tukea tarvitsevien aikuisopiskelijoiden ohjaamiseen.

	Ammatillinen oppilaitos	Aikuiskoulutuskeskus	Kansanopisto	Muu	Yhteensä
Kyllä N (%)	21 (49 %)	9 (45 %)	5 (50 %)	1 (12,5 %)	36 (100 %)
Ei N (%)	18 (42 %)	10 (50 %)	5 (50 %)	5 (62,5 %)	38 (100 %)
En osaa sanoa N (%)	4 (9 %)	1 (5 %)	0 (0 %)	2 (25 %)	7 (100 %)
Yhteensä	43	20	10	8	81

Kun tarkastellaan henkilökunnan riittävyyden yhteyttä henkilökunnan osaamiseen, havaitaan, että suurimmassa osassa oppilaitoksia nämä tekijät vaihtelevat yhdessä. Vastaajista 11 ilmoitti, että heillä on riittävästi osaamista, mutta riittämättömästi henkilökuntaa. Näistä kolme on kansanopistoja, yksi aikuiskoulutuskeskus ja muut suuria kuntayhtymiä eri puolilla Suomea. Lisäksi aineistossa on kuusi vastaajaa, joilla on riittävästi henkilökuntaa, mutta riittämättömästi osaamista.

3.8 Rahoitusjärjestelmän toimivuus ja kehittäminen

Kyselyssä selvitettiin myös näkemyksiä nykyisestä rahoitusjärjestelmästä sekä sen kehittämisestä (kuvio 25). Ensimmäiseksi vastaajilta kysyttiin, mahdollistaako nykyinen rahoitusjärjestelmä aikuisopiskelijan erityisen tuen tarpeen tunnistamisen ja tarvittavien tukitoimien järjestämisen. Vastausvaihtoehtoja annettiin kolme (kyllä, ei, en osaa sanoa). Hieman yli puolet vastaajista oli sitä mieltä, ettei rahoitusjärjestelmä mahdollista tuen tarpeen tunnistamista ja tukitoimien järjestämistä, kun taas neljänneksen mukaan se mahdollistaa. Vastaajista reilu viidennes ei osannut ottaa kantaa.

Kuvio 25. Vastaajien näkemys siitä, mahdollistaako nykyinen rahoitusjärjestelmä aikuisopiskelijan erityisen tuen tarpeen tunnistamisen ja tarvittavien tukitoimien järjestämisen (N 82), %.

Vastaajat saivat kuvata vapaasti, kuinka rahoitusjärjestelmää tulisi heidän kokemuksensa perusteella kehittää. Kohtaan tuli yhteensä 51 vastausta (yli 60 % vastaajajoukosta). Eniten tuli yksittäisiä toiveita lisärahoituksesta tai rahoituksen jakamisperusteen muuttamisesta. Osassa vastauksista lisärahoituksen tarvetta perusteltiin yleisellä tasolla, kuten seuraavassa esimerkissä:

”Nykyisillään rahoitus kanavoituu pienin taloudellisin resurssein ammatillisen lisäkoulutuksen yksikköhintojen ja valtionosuuden kautta. Erityisopiskelijat vaativat opettajaresurssin irrottamista muusta opetustyöstä.”

Yleisimmin toivottiin valtionosuuden korotusta tuen tarpeen mukaan tai joustavaa rahoitusta asiakkaan tarpeen mukaan. Toivomukset erillisestä määrärahasta erityisen tuen tarpeisiin antavat viitteitä myös siitä, ettei erityisopetuksen perusteelle pohjautuvaa valtionosuusjärjestelmän lisärahoitusta aina hyödynnetä (sama on todennettavissa myös erityisopetuksen rahoitustilastoista). Toisaalta oppilaitosten nimeämät opiskelijoiden tuen tarpeet eivät aina ole selkeästi yhteneväisiä rahoitukseen oikeuttavan erityisopetuksen perusteen kanssa, joten rahoitusjärjestelmän joustavuutta koskevat toiveet ovat siitä näkökulmasta perusteltuja.

”[Rahoitusjärjestelmää] selkeämmäksi ja informatiiviseksi. Kaikissa aikuisoppilaitoksissa ei ole riittävästi tietämystä rahoituksen perusteista eikä siitä, mikä kuuluu normaaliin henkilökohtaistamiseen ja mitä perusteita on HOJKSin laadinnalle. Myös ELY-keskusten linjaukset eroavat eri alueilla, ja rahoitus haetaan joka vuosi uudestaan, mikä ei mahdollista pitkäjänteistä kehittämistä.”

Muutamassa vastauksessa ehdotettiin automaattista rahoituksen kohdentamista eniten tukea tarvitseville samaan tapaan kuin erityisoppilaitoksissa. Erityisoppilaitosten aikuiskoulutuksen järjestämiseen ei tosiasiaa kuitenkaan ole kiintiöitä, vaan niitä koskevat samat säännöt kuin muitakin oppilaitoksia.

Vaihtoehtoisesti esitettiin rahoitusjärjestelmän muuttamista siten, että esimerkiksi kuraattorin, opinto-ohjauksen ja erityisopettajan palkkaukseen tulisi velvoittava rahoitus. Yhdessä vastauksessa toivottiin erikseen lisärahoitusta opiskelijahuoltoon.

Kolmessa vastauksessa viitattiin suoraan peruskoulutuksen laskentapäiväkäytäntöongelmaan. Perusteena on, että koulutuksen rahoitus perustuu henkilökohtaistamissuunnitelmaan eikä josta lisäohjaustarpeiden varalta. Henkilökohtaistaminen edellyttää tuen tarpeen huomioimista ja tukitoimien järjestämistä, mutta usein tuen tarve ilmenee vasta opintojen aikana, vaikka opiskeluvaihtumista olisi alussa kartoitettu.

”Rahoitus joustavammaksi, koska osa tutkinnon lähes suoraan suorittajista ei ole koskaan syyskuun laskentapäivänä kirjoilla, vaikka he ovat tarvinneet erityispalveluja kuten kuraattoripalveluja.”

Tukea erityisesti hakeutumisvaiheeseen toivottiin neljässä vastauksessa. Rahoitusta tarvitaan jatkotoimenpiteisiin ei-hyväksytyille opiskelijoille, mutta myös alkuvaiheen toimenpiteisiin:

”Henkilökohtaistaminen ja hakeutumisvaiheen tuen haasteet tulisi huomioida aikuisopiskelun rahoituksessa. Esim. oppisopimuskoulutuksessa tulisi pystyä maksamaan korkeampaa koulutuskorvausta työpaikoille silloin, kun tutkinnon suorittaja tarvitsee erityistä tukea.”

Toisaalta toivottiin näyttöön perustuvaa rahoitus-/tukijärjestelmää. Myös valtionosuusjärjestelmän radikaalimpaa muutosta esitettiin, mutta usein kovin yleisellä tasolla:

”Ammatillisen aikuiskoulutuksen rahoitusjärjestelmä kaipaa kokonaisuudistusta, jossa rahoituskanavia yhdistetään ja yksinkertaistetaan. Käytössä olevat erilaiset koulutuksen rahoitusmuodot, yksikköhinnat ja jälkijättöiset seurannat hidastavat ja estävät opiskelijoiden yhdenvertaisia mahdollisuuksia päästä tavoitteisiinsa.”

”-- lisäkoulutuksen vos-pohjaan sisältyisi ammatillisen koulutuksen ohjaamiseen tarvittavaa määrärahaa”

”Pisteyttää tutkinnon kaikki osat ja korvata pistekertymän mukainen osaamisen lisääntyminen.”

”Rahoitusjärjestelmä tulisi toteuttaa tutkinnon osittain, ei tutkintokohtaisesti. Työttömyysetuudella voi opiskella enintään 24 kk (sis. loma-ajat).”

”Koko ammatillista erityisopetusta aikuiskoulutuksessa tulisi kehittää. Sitä on vaikea hahmottaa, kun on hopsit, hensut, tutit, tutsut yms. Ja tähän viidakkoon lisätään sitten erityisyysnäkökulma.”

Yksi maininta liittyi kuntatoimijan ongelmaan, sillä kunnan omistamassa oppilaitoksessa valtionosuudet menevät suoraan kunnalle eikä oppilaitokselle, jolloin rahoitus ei kohdennu oppilaitokselle, jos erityisopetusta tarvitsevia tulee runsaammin kuin mitä talousarviossa on arvioitu.

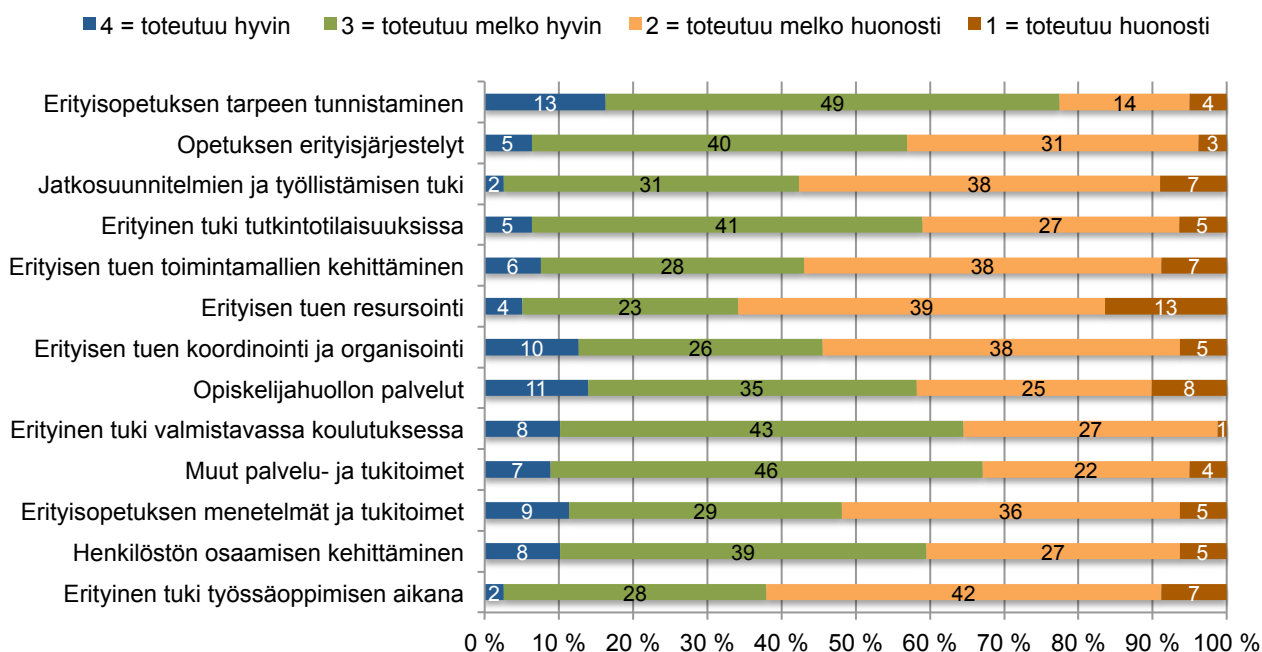
Kahdeksassa vastauksessa painotettiin ongelmaa eri rahoitusmuotojen välillä, mistä johdetaan, että eri rahoitusmuodoissa olevat, erityistä tukea tarvitsevat opiskelijat ovat keskenään epätasa-arvoisessa asemassa. Erityisesti työvoimapolitiittisen koulutuksen ongelma nostettiin esiin. Työvoimakoulutukseen toivotaan pitkäjänteistä, myös valtionosuusjärjestelmää vastaavaa rahoitusta. Työvoimahallinto ei vastaajien mukaan huomioi erityisen tuen tarpeessa olevia opiskelijoita tai myönnä kylliksi lisäohjaustunteja tarpeeseen nähden. Rahoitus tulisi taata riittäväksi, yksilöllisiä oppimispolkuja tukevaksi, sillä tiukka kilpailu alentaa hintoja.

”Työvoimakoulutuksissa pitäisi olla suoraan resursoituna rahoitus testauksiin ja erityisen tuen tarpeen selvittelyyn. Nyt rahoitus tulee hakea erillisesti.”

3.9 Erityisen tuen eri osa-alueiden toteutuminen oppilaitoksissa

Vastaajia pyydettiin arvioimaan neliportaisella asteikolla, miten erityisen tuen toteutukseen ja organisointiin liittyvät eri osa-alueet toteutuvat oppilaitoksissa (kuvio 26).

Parhaiten oppilaitoksissa katsottiin toteutuvan erityisopetuksen tarpeen tunnistamisen, jonka osalta vastausten keskiarvoksi muodostui 2,89. 16 prosenttia vastanneista arvioi erityisopetuksen tarpeen tunnistamisen toteutuvan hyvin, 61 prosenttia melko hyvin, 18 prosenttia melko huonosti ja viisi prosenttia huonosti. Keskiarvon mukaan seuraavaksi parhaiten toteutuivat erityinen tuki valmistavassa koulutuksessa (2,73) ja muut palvelut ja tukitoimet (2,71). Vastausten perusteella heikoiten puolestaan toteutuivat erityisen tuen resursointi, jonka keskiarvoksi muodostui 2,23, ja erityinen tuki työssäoppimisen aikana (2,32).

Kuvio 26. Vastaajien näkemys siitä, miten hyvin erityisen tuen eri osa-alueet toteutuvat oppilaitoksissa (prosentuaalinen jakauma, palkeissa N).

Aikaisemmin vastaajat saivat arvioida oppilaitoksen osaamista (ks. kuvio 24). Kun tarkastellaan oppilaitoksen oman arvion mukaisen osaamisen suhdetta erityisen tuen osa-alueiden toteutumiseen, havaitaan suurimmassa osassa tapauksista, että osaaminen korreloi tekijöiden hyvän toteutumisen kanssa. Poikkeuksena on ”erityinen tuki työssäoppimisen aikana”, jonka arviot eivät linkity arvioon oman oppilaitoksen osaamisesta.

Annettuja vastauksia tarkasteltiin myös omistajatyypin mukaan. Erityisen tuen toimintamallien kehittäminen näyttäisi toimivan vastaajien oman arvion mukaan erityisesti kuntayhtymissä. Erityisen tuen koordinoitua ja organisointia, resursointia, toimintamallien kehittämistä ja henkilöstön osaamisen kehittämistä tarkasteltiin näistä osa-alueista muodostetun summamuuttujan perusteella. Summamuuttujan voidaan ajatella kuvaavan oppilaitoksen arvioitua ”kehityshenkeä”. Tulokset osoittavat⁴, että omistajatyypin välillä on pieniä eroja siinä, että kuntayhtymien omistamissa oppilaitoksissa ”kehityshenki” on arvioitu muita omistajatyyppejä korkeammaksi – eli em. osa-alueiden arvioitiin toteutuvan paremmin kuin muissa omistajatyypeissä. Aineiston pienuuden vuoksi tässäkin on mahdotonta arvioida, voidaanko tulos yleistää koskemaan kaikkia suomalaisia oppilaitoksia.

⁴ Aineistoa tarkasteltiin seuraavasti: toteutumismuuttujista muodostettiin pääkomponenttianalyysin tuloksia apuna käyttäen yksi summamuuttuja (suora summa), ja sen keskiarvoja tarkasteltiin oppilaitoksen oppilasmäärän, oppilaitoksen tyypin ja omistajatyypin funktiona. Keskiarvomuuttuja laadittiin dikotomisoitujen muuttujien pohjalta (toteutuu hyvin ja toteutuu erittäin hyvin yhtenä luokkana, toteutuu huonosti ja toteutuu erittäin huonosti toisena luokkana) pitäen silmällä sitä, että se mikä yhdelle vastaajalle voi olla asioiden ”hyvää toteutumista” saattaa toiselle olla ”erittäin hyvää toteutumista”. Valtion oppilaitoksia on aineistossa mukana vain yksi, joten sitä ei otettu mukaan.

3.9.1 Erityisen tuen osa-alueiden toteutumisen suhde tuen tarpeen kartoituksen toteutukseen

Eri oppilaitoksissa erityisen tuen tarpeen kartoituksesta vastaavat hyvin erityyppiset työntekijätiimit⁵. Seuraavassa tarkastellaan työntekijätiimin kokoonpanon yhteyttä muihin kyselyssä selvitettyihin seikkoihin. Aineistosta tehtiin tarkempia tilastollisia tarkasteluja, joissa vertailtiin erityisen tuen osa-alueiden toteutumista kartoituksesta vastaavien kokoonpanoon (ks. kartoituksesta vastaavien henkilöstöstä kuvio 19). Alla on raportoitu kolme muuttujaa, jotka olivat tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä henkilöstön kokoonpanoon.

Yhteenvedona voidaan todeta, että kun kartoituksesta vastaa vastaava opettaja tai joku muu kuin erityisopettaja yksin, arviot erityisen tuen toimintamallien kehittämisestä ovat heikommalla kuin silloin, kun mukana on useampi toimija. Parhaimmat arviot tulivat vastaajilta, joilla oli kartoitusvaiheessa mukana ammatillinen erityisopettaja.

Niissä oppilaitoksissa, joissa erityisen tuen tarpeen kartoituksesta vastaa ammatillinen erityisopettaja (yksin tai yhdessä jonkun muun kanssa), erityisopetuksen tarpeen tunnistamisen arvioitiin toteutuvan hyvin (90 %). Lähes samoihin lukuihin päästään, kun mukana ovat vastaavat opettajat yhdessä henkilöstön jonkun muun edustajan kanssa; tällöin 87 prosenttia arvioi tuen tarpeen tunnistamisen toimivan hyvin. Sen sijaan kun kartoitusvastuu on yksinomaan vastaavilla opettajilla tai muilla kuin erityisopettajilla, koulutuksen järjestäjät arvioivat erityisen tuen tarpeen tunnistamisen toteutuvan heikommalla.

Vastaajat, joilla erityisen tuen kartoituksessa on mukana ammatillinen erityisopettaja, arvioivat erityisen tuen toimintamallien kehittämisen toteutuvan hyvin tai erittäin hyvin (63 % vastanneista). Kun kartoituksesta vastaa yksin vastuupettaja tai esimerkiksi opinto-ohjaaja, jopa 77 prosenttia vastanneista arvioi erityisen tuen toimintamallien kehittämisen toimivan heikosti. Arviot erityisen tuen toimintamallien kehittämisestä olivat selkeästi heikompia myös silloin, kun kartoituksesta vastaavat muut työntekijätiimit, kuin silloin, kun vastuussa ovat ammatilliset erityisopettajat.

Erityisopetuksen menetelmien ja tukitoimien nähtiin toimivan hyvin vastaajilla, joilla kartoituksesta vastaa ammatillinen erityisopettaja yksin tai jonkun muun kanssa (63 %). Laaja-alaisen erityisopettajien ollessa mukana arviot toteutumisesta jakautuivat. Linjassa edellisten tarkastelujen kanssa havaittiin, että jos kartoitusvastuu on yksin vastaavalla opettajalla tai muulla kuin erityisopettajalla, menetelmien ja tukitoimien nähtiin toimivan heikosti (77 %). Jos kartoittavina tahoina toimivat vastaavat opettajat tai muut kuin erityisopettajat yhdessä, arvio toteutumisesta oli positiivisempi (53 %).

3.9.2 Erityisen tuen osa-alueiden toteutumisen suhde erityisen tuen tarpeessa olevien opiskelijoiden ohjaamiseen

Erityisen tuen toteutumisen osa-alueita tarkasteltiin myös sen suhteen, kuka tai ketkä vastaajan mukaan vastaavat ensisijaisesti erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden ohjaamisesta. Myös erityisen tuen tarpeessa olevien opiskelijoiden ohjaamisesta vastaavat

⁵ Kartoituksesta vastaa -luokitus tehtiin siten, että toimijat jaettiin seuraavasti: 1) laaja-alaiset erityisopettajat yksin tai yhdessä muiden kanssa, 2) ammatilliset erityisopettajat yksin tai yhdessä muiden kanssa, 3) yksin kartoituksesta vastaavat muut (esim. opinto-ohjaajat ja muut) 4) yhdessä kartoituksesta vastaavat muut kuin erityisopettajat (ammatillinen tai laaja-alainen).

oppilaitoskohtaisesti erityyppiset työntekijätiimit. Tilastollista tarkastelua varten tiimit luokiteltiin neljään kategoriaan⁶.

Ammattiryhmien mukaisessa tarkastelussa kävi ilmi, että koulutuksen järjestäjät antoivat erityisen tuen resursoinnista paremman arvion, kun ohjaamassa on laaja-alainen erityisopettaja tai ammatillinen erityisopettaja – joko yksin tai yhdessä jonkun toisen tahon kanssa – verrattuna siihen, että ohjaamassa on joku muu. Jos mukana on ammatillinen tai laaja-alainen erityisopettaja, resursointi koettiin riittävämmäksi. Arvioon oppilaitoksen osaamisesta ei ole nähtävissä vastaavaa yhteyttä.

Erityisopetuksen menetelmien ja tukitoimien toteutuminen arvioitiin paremmaksi, jos mukana on ammatillinen tai laaja-alainen erityisopettaja – yksin tai jonkun muun tahon kanssa. Jos ohjaavana tahona on yksin opinto-ohjaaja tai vastaava opettaja, niin toteutuminen arvioitiin heikommaksi. Laaja-alaisen erityisopettajien mukana ollessa vastaukset jakautuivat aika tasan.

Tilastollinen yhteys näkyi myös arvioissa siitä, miten hyvin erityisen tuen tarjoaminen toimii tutkintotilaisuudessa: vastaajat, joilla opiskelijan ohjaavana tahona on ammatillinen erityisopettaja, antoivat tässä kohdassa muita paremman arvion. Laaja-alaisen erityisopettajan mukanaolo ohjaavana tahona ei tuonut lisäarvoa, eli arviot jakautuivat tasan, samoin kuin muiden toimijoiden osalta.

Erityisen tuen toimintamallien kehittämisen yhteydessä huonoimmat arviot toteutumisesta saatiin vastaajilta, joilla ohjaavana tahona on ensisijassa vastaava opettaja (75 % arveli toteutumisen heikoksi), mutta jos ohjaavana tahona on ammatillinen erityisopettaja yksin tai yhdessä jonkun muun tahon kanssa, niin 84 prosenttia arvioi kohdan toteutuvan hyvin tai melko hyvin. Laaja-alaisen erityisopettajien määrä on aineistossa pienempi, mutta heidän roolinsa vastaavana tahona ei näyttäisi nostavan arvioita (huonosti 64 %, N 7/11).

3.10 Oppilaitosten kehittämistarpeet

Oppilaitoksia pyydettiin kuvaamaan vapaasti muita erityisen tuen kartoittamiseen ja järjestämiseen liittyviä kehittämistarpeita. Kohtaan saatiin yhteensä 45 vastausta, eli reilu puolet vastaajajoukosta.

Osaaminen

Oppilaitoksen kehittämistarpeet koskivat henkilöstön tietoisuuden laajentamista, uskallusta ja osaamista erityisen tuen tarjoamiseen ja ohjaamiseen (N 15/45). Vastauksissa kaivattiin joko perustietojen antamista uusille opettajille tai koko henkilökunnan kouluttamista. Useassa vastauksessa nousi esiin myös, että erityisopetukseen tarvittaisiin systemaattinen järjestelmä, jossa osaamisen taso ja käytännöt olisivat samat. ”Ammatillisen kouluttajan erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen. Aikuisten erityisohjaukseen liittyvien mallien ja käytäntöjen kehittäminen ja niiden organisatorinen johtaminen.”

”Opettajilla on erityisen tuen ja ohjauksen tarjoamisessa osaamisvajetta. Oppimisen mittaamisen menetelmät ovat vanhanaikaisia. Opetusmenetelmät ovat luutuneita. Ei ihan kaikilla... Ohjaavan koulutuksen ja ammatillisen koulutuksen yhteistyötä on kehitettävä (nivelvaiheet ovat ruosteessa). Voitaaisiinko laatia lo-

⁶ 1) laaja-alaiset erityisopettajat yksin tai yhdessä muiden ammattiryhmien edustajien kanssa, 2) ammatilliset erityisopettajat yksin tai yhdessä muiden ammattiryhmien edustajien kanssa (lukuun ottamatta laaja-alaisia erityisopettajia), 3) ohjauksesta yksin vastaavat opettajat ja 4) opinto-ohjaajat ja opintoneuvojat yksin tai yhdessä muiden paitsi erityisopettajien kanssa.

makkeita erityisen tuen toiminnan tueksi ja toiminnan varmentamiseksi? Arviointia pulmapaikkojen osoittamiseksi ja toiminnan kehittämiseksi tarvitaan.”

Yksi maininta liittyi tuen antamiseen työssäoppimispaikalla, erityisen tuen toimintamallien kehittämiseen ja erityisen tuen koordinointiin. Toinen erityismaininta liittyi etäopetuksen järjestämiseen ja maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden erityisen tuen tarpeen havaitsemiseen:

”Meillä on etäopetusryhmiä ympäri Suomea, ja näiden opiskelijoiden tukeminen on haasteellista; pohdimme mm. sitä, miten verkko-oppimisympäristö palvelee erityistä tukea tarvitsevaa opiskelijaa. Maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden erityisen tuen havaitseminen vaatii edelleenkehittämistä.”

Oppilaitoksen toimijoiden yhteistyöhön viitattiin suoraan kolmessa vastauksessa:

”Opiskelijahuolto toimii erityisesti nuorisoasteen koulutuksessa, mutta aikuisopiskelijoiden osalta se on lähinnä ryhmänohjaajan ja lehtoreiden ohjausta ja neuvontaa. Opintojenohjaajalla ei ole enää aikaa aikuisten ohjaukseen. Kuraattoria ei ole.”

”Huomioidaanko opiskelija, jolla on erityisen tuen tarve, opiskelun edetessä? Esim. kun testit on tehty, siirtykö tieto asiasta kouluttajille, ja huomioivatko he tämän opetuksessa?”

Tiedonkulun ongelmiin viitattiin viidessä vastauksessa. Niissä ilmaistiin epävarmuutta siitä, siirtykö tieto tuen tarpeesta kouluttajille ja huomioivatko kouluttajat tämän opetuksessa. Toisaalta ohjaavan tahon (TE-toimisto) tiedonsiirto voi olla puutteellista. Yksi vastaaja nosti esiin oppisopimuskeskuksen ongelman:

”Haasteena on, että oppisopimuskeskuksena ostamme koulutusta hyvin erilaisista oppilaitoksista, joista osa pystyy tarjoamaan hyvin laadukkaat palvelut, kun taas toisilla osaaminen näissä asioissa on todella heikkoa ja asenteessakin parantamisen varaa. Kaikkien alojen ja tutkintojen kanssa ei kuitenkaan ole valinnanvaraa oppilaitosten suhteen.”

Myös rahoitusjärjestelmä aiheuttaa sekavuutta ja ongelmia:

”Tuen tarpeen tunnistaminen ei varmaan aina toimi. Joskus opettajilla on opiskelijoita useista rahoitusmuodoista, ja silloin järjestelmä on sekava. Erityistuki pitäisi olla kaikkien saatavilla ja rahoituksen tulla kaikista rahoitusmuodoista samoin periaattein.”

Puutteellisiin resursseihin viitattiin suoraan vain 16 vastauksessa, vaikka ne ovat epäsuorasti esillä suuressa osassa vastauksia. Yleisimmin toivottiin erityisopettajaa, opinto-ohjaajan resursseja tai kuraattoria. Tässäkin kohden tuotiin esille, että aikuiskoulutus joutuu ”kilpailemaan” nuorisoasteen kanssa erityisopettajan tai opiskelijahuollon palveluista.

”-- Vastuukouluttaja on hakeutumisvaiheessa monesti liian yksin miettiessään erityisen tuen kysymyksiä, johtuen juuri resurssipulasta erityisopettajien osalta.”

Resurssipula tarkoittaa myös sitä, että vaikka oppilaitos voi tarjota tutkintojen suorittajille lukiseulan tekemisen mahdollisuuden ja kysyä erityisen tuen tarpeita, näihin ei välttämättä voida vastata.

Vastauksessa on myös viitattu puutteelliseen lainsäädäntöön, jolloin aikuiskoulutuksen osalta erityisopetus ja muut tukitoimet (opiskelijahuolto: kuraattori, terveydenhoitaja yms.) jäävät toteuttamatta.

”Näiden lisäresurssien avulla erityisen tuen tarve olisi havaittavissa paremmin/aikaisemmin ja tukitoimet toimitusivat koko koulutuksen ajan.”

Muutama vastaaja mainitsi erikseen, että vaikka resurssit ovat tiukassa, nykyisillään saadaan paljon aikaiseksi, tai että hyvä ulkopuolinen verkosto auttaa kehittämisessä (N

2). Kohdassa kolme vastaajaa ei tuonut lainkaan kehittämisen kohteita esiin, vaan painotti, että omaa järjestelmää kehitetään jo.

3.11 Tarvittava asiantuntija-apu tai yhteistyö

Kyselyn avulla selvitettiin myös, millaista asiantuntija-apua tai yhteistyötä oppilaitokset kaipaavat aikuisten ohjaukseen ja erityisen tuen toteuttamiseen liittyen. Kysymykseen saatiin yhteensä 48 vastausta, joista neljässä tuotiin esiin, ettei asiantuntija-apua tarvita. Muutamassa vastauksessa avattiin, että omaa järjestelmää kehitetään jo. Yhteistyöhöinä mainittiin opettajakorkeakoulu, hanketoiminta tai olemassa oleva verkosto, josta saa asiantuntija-apua myös henkilöstökoulutukseen. Lisäksi mainittiin yhteistyö Erilais-ten oppijoiden liiton kanssa.

Vastanneista vajaa kolmannes (14/48) toivoi enemmän yhteistyötä eri tahojen kanssa. Yhteistyötä toivottiin sekä alueellisesti että monialaisesti esimerkiksi mielenterveyspalvelujen, päihdetyön ja terveydenhuollon kanssa. Myös oppilaitosten välistä yhteistyötä, toimivaa asiantuntijaverkostoa ja yhteistyötä erityisoppilaitosten kanssa toivottiin.

”Tukijärjestelyssä voisi olla yhteistyötä, ja niin myös erityisopetuksen tarpeen tunnistamisessa.”

Henkilöstön osaamisen kehittämiseen liittyvää tukea kaipasi 18 vastaajaa. Nämä koulutukseen, konsultaatioon tai asiantuntija-apuun liittyvät teemat vaihtelivat hyvin yleisistä (”Erilaisia lyhyitä koulutuksia ja kursseja”) kattavampiin tarvekuvauksiin:

”Lisää tietoa siitä, miten eri tutkintojen haasteelliset teoriaopinnot on erityisopiskelijoiden kanssa järjestetty ja mikä on havaittu toimivaksi. Työpaikkakouluttajien valmentamiseen olisi hyvä olla valmista materiaalia eri oppimisvaikeuksista ja niiden huomioimisesta työtä opettaessa.”

”lisätietoa aikuisopiskelijan kohdalla laadittavan henkilökohtaistamissuunnitelman käytänteistä”

”Konsultointi toimintamallien ja opettajien osaamisen kehittämisessä.”

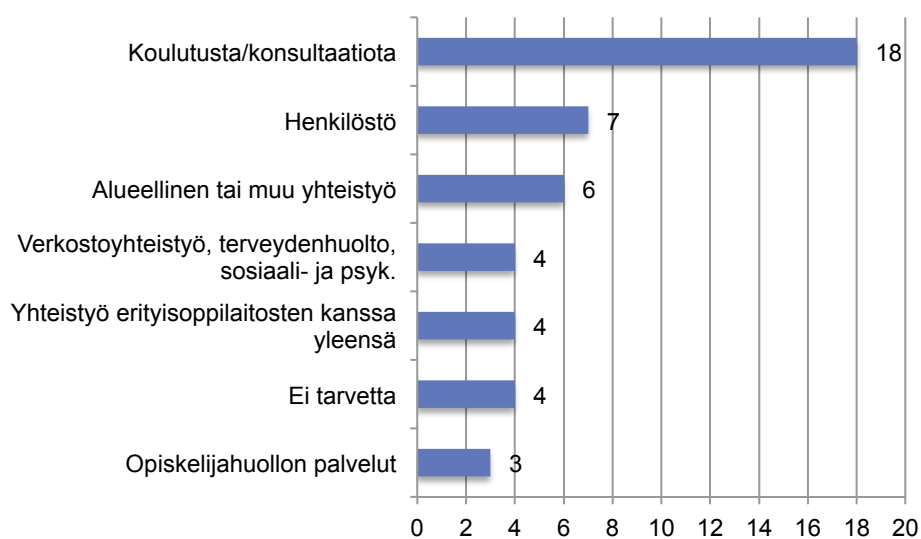
”nimenomaan aikuisopiskelijoihin keskittyvää erityisopetuksen koulutusta saisi olla enemmän tarjolla”

”Kouluttajien osaamisen ja ymmärryksen lisääminen >>> erilaisiin ratkaisuihin liittyvää osaamista erityistä tukea tarvitsevien kohdalla.”

”koulutuspäiviä ammattialoittain kouluttajille ja näyttötutkintomestareille”

”Keinoja auttaa tutkinnon suorittajaa voittamaan vaikeutensa kirjallisessa tuottamisessa ja vaihtoehtoisia tapoja mm. henkilökohtaisen tutkinnon suorittamista koskevan suunnitelman laatimiseen.”

Seitsemän vastaajaa toivoi henkilöstön tai aikuisopiskelijoille suunnattujen palvelujen lisäämistä oppilaitoksissa. Erityisesti toivottiin laaja-alaisen erityisopettajan, työhönvalmentajan, opiskelijahuollon palvelujen, opintojen ohjauspalvelujen ja kuraattoripalvelujen määrän lisäämistä. Viisi vastaajaa nosti esiin myös konsultaatiotarpeen aikuisten ohjauksessa ja erityisen tuen toteuttamisessa.

Kuvio 28. Vastaajien toivoma asiantuntija-apu tai yhteistyömuoto aikuisten ohjauksessa ja erityisen tuen toteuttamisessa (N 48), N.

4. Yhteenveto ja johtopäätökset

4.1 Selvityksen aineisto

Aineisto kerättiin keväällä 2012 ammatillisen aikuiskoulutuksen järjestäjille suunnatun valtakunnallisen sähköisen kyselyn avulla. Tavoitteena oli selvittää ammatillisen aikuiskoulutuksen järjestäjien näkemyksiä aikuisopiskelijoiden erityisen tuen tarpeesta, käytössä olevista erityisjärjestelyistä ja tukitoimista koulutuksen eri vaiheissa sekä koulutuksen järjestäjien kehittämistarpeita erityisen tuen kartoittamisessa ja järjestämisessä.

Vastauksia saatiin yhteensä 82. Vaikka vastausprosentti on alle 50, määrällisesti vastaukset antavat varsin kattavan kuvan ammatillisen aikuiskoulutuksen erityisen tuen toteutumisesta. Kohderyhmään kuuluivat ammatillista aikuiskoulutusta tarjoavat organisaatiot ammatillisista oppilaitoksista ammatillisiin erikoisoppilaitoksiin ja kansanopistoihin. Ammatillisia erityisoppilaitoksia ei kuitenkaan otettu mukaan, koska selvityksellä haluttiin saada kokonaiskuva nimenomaan yleisten ammatillisten oppilaitosten käytännöistä.

Vastaajista hieman yli puolet edusti ammatillisia oppilaitoksia, neljännes aikuiskoulutuskeskuksia ja reilu kymmenes kansanopistoja. Kyselyyn vastanneita oli kattavasti ympäri Suomea. Eniten vastaajia oli koulutusorganisaatioista, joissa aikuiskoulutuksen opiskelijamäärä on yli 1000 opiskelijaa.

Selvitys koskee kaikkea ammatillista aikuiskoulutusta, ja niinpä vastaukset kattavat eri rahoituksella ja eri koulutusmuodoilla järjestettävän koulutuksen. Suuri osa kysymyksistä on kohdennettu erikseen näyttötutkintona suoritettavaan tutkintotavoitteiseen koulutukseen. Luvut koskevat syksyn 2011 tilannetta.

4.2 Erityisen tuen tarve

Erityisen tuen tarvetta ja tukitoimien toteutumista on seurattu pitkään perusopetuksen ja ammatillisen peruskoulutuksen puolella. Ammatillisessa aikuiskoulutuksessa seuranta ja tilastointi on haastavampaa. Valtaosa vastaajista arvioi, että kaikista näyttötutkinnon suorittajista 1–10 prosenttia tarvitsee erityistä tukea. Viidennes kuitenkin arvioi, että erityistä tukea tarvitsevia on 11–20 prosenttia. Kaikkien aikuisopiskelijoiden erityisen tuen tarve arvioitiin samansuuntaisesti, vaikkakin tukea nähtiin tarvittavan hieman enemmän kun kaikki opiskelijat otetaan huomioon. Annetun skaalan sisälle mahtuu paljon liikkumavaraa, eikä valtakunnallisia vertailutietoja ole helppo muodostaa. Työvoimakoulutuksesta saadut osatyökykyisten määrät tukevat aineiston tietoja. Kuten edellä on todettu, TEM:n tietojen mukaan kaikista ammatillisessa työvoimakoulutuksessa olleista noin kahdeksan prosenttia oli osatyökykyisiä vuonna 2011.

Erityistä tukea tarvitsevan tutkinnon suorittajan tuen tarve ja ohjaus sekä tarvittavat erityisjärjestelyt ja tukitoimet tulee huomioida henkilökohtaistamisprosessin yhteydessä. Sen sijaan Tilastokeskuksen aineistoissa erityisen tuen osuus näkyy vain opiskelijoina, joille on tehty henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma HOJKS. Tämä on tehty yhdelle prosentille perustutkintoa näyttötutkintona suorittavista opiskelijoista.

Kolme neljäsosaa kyselyyn vastanneista koulutuksen järjestäjistä ilmoitti, että syksyä 2011 koskevissa luvuissa aikuisopiskelijoille on kirjattu henkilökohtaistamissuunnitel-

maan erityisopetuksen peruste ja siihen liittyvät tukitoimet. Valtaosalla vastaajista kirjaus on koskenut 1–10 prosenttia aikuisopiskelijoista.

Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma HOJKS on vastaajien mukaan käytössä yli puolella aineiston koulutuksen järjestäjistä. Lukua vahvistavat Tilastokeskuksesta saadut tiedot, sillä esimerkiksi vuonna 2010 yhteensä 57 koulutuksen järjestäjää raportoi HOJKS-opiskelijoita. Henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman merkitys ja käyttö yhdessä henkilökohtaistamista koskevan asiakirjan kanssa on ollut epäselvää. Opiskelijoille on koulutuksen järjestäjän päätöksen mukaisesti voitu laatia HOJKS. Oleellista kuitenkin on, että asiakirjoista ovat ilmenneet suunnitellut ja toteutuneet tutkinnon suorittajan henkilökohtaistamista koskevat erityiset tukipalvelut, ohjaus ja tarvittavat erityisjärjestelyt. Uudessa näyttötutkinto-oppaassa (lokakuu 2012) ohjeistusta on täsmennetty, ja erityisen tuen tarpeet ja toimenpiteet kirjaetaan opiskelijan henkilökohtaistamissuunnitelmaan. Oppisopimuskoulutuksessa opiskelijalle, jolla on erityisen tuen tarve, tehdään kuitenkin edelleen HOJKS.

Selvityksessä kysyttiin opiskelijoiden erityisen tuen tarpeista. Termiä ei avattu erikseen, eikä vastaajille annettu valmiita vastausvaihtoehtoja, vaan he saivat omin sanoin kuvata aikuisopiskelijoidensa yleisimpiä erityisen tuen tarpeita. Jonkinlaisia oppimisvaikeuksia (lukihäiriö, kielelliset, tarkkaavaisuuden, hahmottamisen tai matematiikan vaikeudet) tuotiin esiin yhteensä 70 vastauksessa. Näistä viidennes oli maininnut vähintään kolme eri oppimisvaikeuksiin liittyvää tuen tarvetta. Seuraavaksi yleisimpinä olivat elämänhallintaan liittyvät vaikeudet. Lähes kolmannes vastaajista toi esiin mielenterveydelliset ongelmat. Vuorovaikutuksen ja käyttäytymisen häiriöiden osuus ei vielä noussut yleisimmäksi. Niiden lisääntyessä esimerkiksi kuraattoreiden ja psykologipalveluiden käyttö ja tarve kasvaa.

Vapaamuotoisten vastausten tarkempi tarkastelu osoittaa, että osa erityiseksi tueksi miellettyistä tuen tarpeista ei mene yksin Tilastokeskuksen tukiperusteiden kanssa. Kyselyssä annettiin toisaalta mahdollisuus kuvata koko tuen tarpeen kirjoa, ja tarve on usein eri tekijöiden yhdistelmä. Toisaalta aineiston perusteella nousee esiin myös kysymys osaamisesta erityisen tuen tarpeen tunnistamisessa. Milloin kyseessä on nimenomaan lukivaikeus, ja milloin sen takana on tunnistamaton muu oppimisen vaikeus kuten hahmottamisen tai esimerkiksi tarkkaavaisuuden häiriö?

Myös maahanmuuttajien kieliongelma on mainittu erityisen tuen tarpeen perusteena, vaikka valtionosuusrahoituksen näkökulmasta se ei ole tällainen peruste. Kyselyn tuloksia tarkasteltaessa tulee toisaalta huomioida, että mukana on myös työvoimapolitiittiseen koulutukseen osallistuvia, joille ainakin teoriassa on mahdollista hankkia lisätukea. Jo työvoimakoulutuksen kilpailutuksissa tulee huomioida tukiopeus ja vajaakuntoisten erityistarpeet, ja koulutushankinnoissa tulee ottaa huomioon oppimisvaikeudet ja muut erityistarpeet (esim. kuulovammaisen tulkkipalvelut). Niihin liittyvä tuki voidaan hankkia myös lisähankintana. Lisäksi tarjoukseen voidaan sisällyttää oppimisedellytysten selvityksiä ja oppimisvalmennusta, esimerkiksi juuri maahanmuuttajien kielikoulutusta, työ-kuntoa ylläpitävää liikuntaa tai työnhakuvalmennusta.

Tilastokeskuksen erityisopetuksen peruste -luokitus on käytössä erityisen tuen tarpeen määrittelyssä hiukan yli puolella vastaajista. Vastaajat saivat valita luokituksen mukaisesti erityisen tuen perusteista kolme yleisintä. Kolme eniten mainittua perustetta olivat kielelliset vaikeudet, hahmottamisen, tarkkavaisuuden ja keskittymisen vaikeudet ja psyykkiset pitkäaikaissairaudet. Ammatillisesta aikuiskoulutuksesta ei ole saatavilla valmiita tilastoja erityisopetuksen perusteesta, mutta mielenkiintoista on, että ammatillisessa peruskoulutuksessa kolme yleisintä syytä ovat ”muu syy”, kielelliset vaikeudet ja lievä kehi-

---

tyksen viivästyminen.

Niitä koulutuksen järjestäjiä, jotka eivät käytä Tilastokeskuksen luokitusta, pyydettiin kertomaan omista määrittelytavoistaan. Näistä vain osassa oli käytettyä luokitusta kuvattu tarkemmin. Luokituksessa oli tehty esimerkiksi seuraavanlainen jako: oppimisen vaikeudet, elämäntilanteen vaikeudet, vuorovaikutuksen vaikeudet ja muut toiminnan rajoitteet ja pitkäaikaissairaudet. Muutama vastaaja kertoi myös soveltavansa Tilastokeskuksen luokitusta, mutta tuen tarpeeseen pohjautuen.

Selvityksen tuloksia luettaessa on muistettava, että vastaukset koskevat eri aikuiskoulutusmuotoja ja rahoitusmuotoja. Kyselyn perusteella hieman yli puolet vastaajista oli sitä mieltä, ettei nykyinen rahoitusjärjestelmä mahdollista aikuisopiskelijan erityisen tuen tarpeen tunnistamista ja tarvittavien tukitoimien järjestämistä. Kuitenkin neljännes vastaajista näki rahoitusjärjestelmän mahdollistavan tämän. Viidennessä vastaajista ei osannut kertoa kantaansa.

Avoimissa vastauksissa nostettiin esiin runsaasti parannusehdotuksia rahoitusjärjestelmän kehittämiseen. Ensinnäkin peräänkuulutettiin rahoituksen joustavoittamista: valti-onosuusrahoituksen ongelmana nähdään muun muassa laskentapäivät, jolloin kaikki opiskelijat eivät ole välttämättä vielä kirjoilla. Lisäksi järjestelmä ei joustaa, jos tuen tarpeita tulee laskentapäivän jälkeen.

Aikuiskoulutuksessa tarvittaisiin tukea erityisesti hakeutumisvaiheeseen. Tasavertainen ja tasalaatuinen tuki tulisi taata kaikille opiskelijoille riippumatta siitä, millä rahoitusmuodolla opiskelija opiskelee. Työvoimakoulutuksen kilpailutukset, lyhytjänteinen rahoitus ja poikkeavat käytännöt lisätuen myöntämiseen nousivat erityisesti esiin. Osa vastaajista mainitsi, ettei kaikilla ole selkeää tietoa rahoitusjärjestelmästä ja rahoituksen perusteista, mikä tulee epäsuorasti esiin selvityksen muissakin osissa.

Aineistosta saa hyvän yleiskuvan siitä, miten vastaajat arvioivat erityisen tuen osaluokkien toteutuvan. Toisaalta ammatillisen aikuiskoulutuksen järjestämismuodot ovat hyvin moninaisia, ja kysymyksiä olisikin antoisaa tarkastella jokaisen koulutustyyppin osalta erikseen.

Aineistossa vastaajien arvio erityisopetuksen tarpeen tunnistamisen toteutumisesta oli kaikkein positiivisin, kun mukana on ammatillinen erityisopettaja joko yksin vastuutahona tai yhdessä jonkun muun tahon kanssa. Jos kartoituksesta vastaavat muut kuin erityisopettajat, vastaajien arvio toteutumisesta oli heikompi.

Samoin tukitoimien toteutumisen arveltiin onnistuvan hyvin, jos ohjaamassa on joko ammatillinen tai laaja-alainen erityisopettaja yksin tai jonkin muun tahon kanssa yhdessä. Jos ohjausta ja tukitoimia antaa opinto-ohjaaja tai opettaja yksin, toteutuminen arvioitiin heikommaksi.

Kun tuen tarpeen kartoituksesta vastaa erityisopettaja, erityisen tuen suunnitelma ja tukitoimet on viety henkilökohtaistamissuunnitelmaan suuremmalla todennäköisyydellä kuin silloin, kun kartoituksesta vastaa jokin muu taho. Samansuuntainen yhteys vallitsee, kun ohjaamisesta vastaa erityisopettaja, mutta yhteys ei ole tilastollisesti aivan yhtä vakuuttava kuin tuen tarpeen kartoituksen kohdalla. Oppilaitoksissa, joissa kartoituksesta tai ohjaamisesta vastaa erityisopettaja, koetaan henkilökunnan määrä useammin riittäväksi kuin oppilaitoksissa, joissa kartoitusvastuussa on muu taho.

Selvityksen aineiston perusteella voidaan päätellä, että aikuisopiskelijoille järjestettävä erityinen tuki koetaan yleensä tärkeäksi. Vastaajista kolme neljännestä piti järjestämistä

erittäin tärkeänä.

Aiheen ajankohtaisuus nousi esiin myös kyselyn lopussa olleessa vapaamuotoisessa kysymyksessä, jossa 30 vastauksesta 12:sta mainittiin erikseen, että erityisopetuksen tilan selvittämistä ja kehittämistä pidetään tärkeänä. Lisäksi viidessä vastauksessa kerrottiin omassa oppilaitoksessa tehtävistä kehittämistoimenpiteistä. Näistä kahdessa mainittiin erikseen Opin Ovi -hanke, jonka Erilaiset oppijat -teemaryhmässä kehitettyä erityisen tuen suunnitelmaa on viety eteenpäin omassa oppilaitoksessa. Käynnissä oleva kehittämis työ nostettiin esiin selvityksen muissakin osioissa. Yhteiselle kehittämiselle ja verkostoitumiselle näyttäisi olevan tarvetta. Vastaajat saivat kuvata tarvitsemaansa asiantuntija-apua, ja henkilöstön osaamisen kehittämisen lisäksi esiin nousi niin alueellisen kuin valtakunnallisen verkostoitumisen tarve.

Poimintoja vastauksista:

"Aikuisen erityisen tuen tarpeen suunnitelman pitäisi olla erillinen eikä yhdistetty Erityisopetuksen suunnitelmaan. At, eat ja lisäohjaus (tvp) ovat ulkopuolella."

"Opiskelijan kohtaamiseen olisi hyvä olla aina tietty aika, jotta voidaan olla hänen tukenaan"

"Erityisen tuen taitojen tunnistamisen kehittäminen koko opetushenkilöstön taidoksi. = erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan tunnistaminen ja hänen tarvitsemansa tuen tarjoaminen ja siinä ohjaaminen."

"Toivoisimme yhteistyötä ammatillisten erityisoppilaitosten sekä aikuisopistomme välillä eri keinoin. Meillä ollaan juuri luomassa ohjaus-, neuvonta- ja tukipalveluja koko aikuisopiston tasolle, joten yhteistyö tulisi tarpeeseen."

4.3 Haasteet ja kehittämiskohteet

Henkilöstöresurssit

Haasteina nähtiin resurssien niukkuus. Oppilaitos voi esimerkiksi tarjota tutkintojen suorittajille lukiseulan tekemisen mahdollisuuden ja kysyä erityisen tuen tarpeita, mutta ei välttämättä voi vastata näihin. Yleisimmin toivottiin lisää osaavaa henkilöstöä: erityisopettajaa, opinto-ohjaajan resurssia tai kuraattoria.

Osaaminen

Vastaajat toivat esiin tarpeen lisätä oman organisaationsa henkilöstön tietoisuutta, uskallusta ja osaamista erityisen tuen tarjoamiseen ja ohjaamiseen. Uusille opettajille kaivattiin perustietoja, samoin koko henkilökunnan kouluttamista. Esiin nousi myös, että tarvittaisiin systemaattista erityisopetuksen järjestelmää (jossa osaamisen taso ja käytännöt olisivat samat).

Tiedonkulku

Vastauksissa pohdittiin muun muassa, että siirtyykö tieto tuen tarpeesta kouluttajille ja huomioivatko nämä kyseisen tarpeen opetusta toteuttaessaan. Eräs vastaaja nostaa esiin tietosuojakysymykset esim. TE-toimiston ja oppilaitoksen välillä. Voi olla, että opiskelijan tuen tarve on tiedossa, mutta tietoa ei voida välittää salassapitomääräyksiin ve-

---

doten.

Rahoitusjärjestelmä

Valtionosuusrahoituksen kehittäminen erityistä tukea mahdollistavaan suuntaan nähtiin tärkeänä. Myös työvoimakoulutuksissa yhtenäisten käytäntöjen kehittäminen ja pitkäjänteisemmän rahoituksen kohdentaminen nähtiin tärkeäksi.

Erityinen tuki vaatii asiantuntemusta

Ohjaavan tahon tulee tuntea niin palvelujärjestelmä ja verkosto kuin lainsäädäntökin. Lisäksi osaamista opiskelijan kohtaamisessa ei voi korostaa liikaa.

Erityisoppilaitosverkoston aikuiskoulutustyöryhmä kiteytti selvityksen perusteella esiin nousseet kehittämisen kohteet seuraavasti:

1. Henkilöstön osaamisen kehittäminen

Opetus- ja ohjaushenkilöstön erityisohjauksen osaamista tulee kehittää. Erityistä huomiota tulee kiinnittää erityisen tuen tarpeen tunnistamiseen, tarvittaviin tukitoimiin ja niiden toteuttamiseen sekä palvelujärjestelmän tuntemiseen.

2. Toimintamallien ja verkostoyhteistyön kehittäminen

Aikuisten erityisohjauksen ja -opetuksen prosessien johtamista ja oppilaitoskohtaisia toimintamalleja tulee edelleen kehittää ja yhtenäistää. Ohjaus- ja opetusprosesseihin osallistuvien palveluverkostojen kanssa tehtävää yhteistyötä tulee kehittää.

3. Opetusmuotojen ja -menetelmien kehittäminen

Erityistä tukea tarvitsevalle aikuiselle opiskelijalle soveltuvia opetusmenetelmiä ja -välineitä tulee kehittää ja hyödyntää.

Lähteet

Ammatillisen koulutuksen erityisopetuksen rahoitustyöryhmän muistio. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2004:24.

Ohje työvoimapolitiittisesta aikuiskoulutuksesta ja siihen hakeutuville ja osallistuville maksettavista etuuksista. Tem/1453/07.02.02/2010.

Näyttötutkinto-opas. Näyttötutkinnon järjestäjien ja tutkintotoimikuntien käyttöön. Opetushallitus. Oppaat ja käsikirjat 2012:11. 5. uudistettu painos.

TEM Tilastotiedote 2012:3. Työvoimapolitiittisen aikuiskoulutuksen vuositilastot vuonna 2011.

Tilastokeskus: Oppilaitostilastot

Liitteet

Kyselylomake ja saate 4.5.2012

Selvitys erityisestä tuesta ammatillisessa aikuiskoulutuksessa

Aikuisten erityisohjaus ja tukitoimet tutkinnon suorittamisen eri vaiheissa ovat viime vuosina nousseet keskeisiksi haasteiksi monissa oppilaitoksissa. Ammatillisten erityisoppilaitosten yhteinen aikuiskoulutustyöryhmä haluaa tällä kyselyllä selvittää lisäkoulutuksen järjestäjien näkemyksiä aikuisopiskelijoiden erityisen tuen tarpeesta koulutuksen eri vaiheissa. Selvitys liittyy opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamaan ja erityisoppilaitosten kumppanuusverkoston toteuttamaan YTY- hankkeeseen (Yksilöllisten opintopolkujen tukeminen yhteistyössä, ks. lisätietoa www.ammattilinen erityisopetus.fi/yty-hanke).

Pyydämme välittämään tämän kyselyn aikuiskoulutuksen järjestämisestä vastaavalle henkilölle. Kyselyyn voi vastata myös useampi henkilö, jos järjestätte aikuiskoulutusta useammassa kuin yhdessä oppilaitoksessa tai yksikössä.

Toivomme vastausta kyselyyn 29.5.2012 mennessä osoitteessa

<https://www.webpolsurveys.com/S/1A8E1D4A0DAFB6DC.par>

Vastaaminen vie aikaa noin 20 minuuttia.

Kyselyn tulokset kootaan yhteen kesän aikana ja tiedotamme tuloksista koulutuksen järjestäjiä syksyn aikana. Tuloksia tullaan käyttämään valtakunnallisesti erityisopetuksen kehittämistyössä. Samalla haluamme myös kartoittaa mahdollisia tarpeita erityisen tuen toimintamallien kehittämiseen tai henkilöstön koulutukseen/konsultointiin erityisohjauksen teemaan liittyen.

Mahdollisiin kyselyä koskeviin kysymyksiin vastaa suunnittelija Maarit Kinnunen, maarit.kinnunen@luovi.fi, puh. 040 319 3485.

Suuret kiitokset etukäteen – kevät on kiireistä aikaa, mutta uskomme että vastaaminen

---

tuo arvokasta tietoa tulevaisuutta ajatellen.

Erityisoppilaitosten aikuiskoulutustyöryhmän puolesta

Anja Kallio-Koski

työryhmän puheenjohtaja

aikuiskoulutusjohtaja

Ammattiopisto Luovi

Kysely erityisestä tuesta ja ohjauksesta ammatillisessa aikuis- koulutuksessa

I TAUSTATIEDOT

1. Koulutuksen järjestäjän nimi

2. Oppilaitostyyppi (voi valita yhden)

- a) ammatillinen oppilaitos
- b) aikuiskoulutuskeskus
- c) ammatillinen erikoisoppilaitos
- d) muu mikä _____

3. Opetuskieli

- 1) suomi
- 2) ruotsi
- 3) suomi / ruotsi

4. Omistajatyyppi

- a) kunta
- b) kuntayhtymä
- c) säätiö
- d) osakeyhtiö
- e) yhdistys
- f) valtio
- g) muu

5. Missä maakunnassa/maakunnissa järjestätte lisäkoulutusta? (voi valita useita)

- a) Etelä-Karjala
- b) Etelä-Pohjanmaa
- c) Etelä-Savo
- d) Kainuu

-
- e) Kanta-Häme
  - f) Keski-Pohjanmaa
  - g) Keski-Suomi
  - h) Kymenlaakso
  - i) Lappi
  - j) Pirkanmaa
  - k) Pohjanmaa
  - l) Pohjois-Karjala
  - m) Pohjois-Pohjanmaa
  - n) Pohjois-Savo
  - o) Päijät-Häme
  - p) Satakunta
  - q) Uusimaa
  - r) Varsinais-Suomi

6. Opiskelijamäärä aikuiskoulutuksessa syksyllä 2011 (voi valita yhden)

- alle 50
- 51 – 100
- 101 – 300
- 301 – 500
- 501 – 1000
- yli 1001

7. Oppilaitoksessa järjestetään

- a) ammatillista peruskoulutusta
- b) näyttötutkintoon valmistavaa koulutusta ja/tai tutkintotilaisuuksia perustutkintoihin
- c) näyttötutkintoon valmistavaa koulutusta ja/tai tutkintotilaisuuksia ammatillisena lisäkoulutuksena
- d) henkilöstökoulutusta
- e) muuta, mitä?

8. Aikuisopiskelijoiden jakauma rahoitusmuodoittain v. 2011

- a) valtionosuusrahoitus (opiskelijatyövuodet) ____%
- b) valtionosuusrahoitus/oppisopimuskoulutus ____%
- c) työvoimakoulutus ____%
- d) maksullinen palvelutoiminta ____%
- e) peruskoulutuksen yksikköhintaiset paikat %, jos varattu aikuisopiskelijoille ____
- f) muu, mikä ____%

9. Koulutusta tarjotaan seuraavalla alalla / seuraavilla aloilla

- humanistinen ja kasvatusala
- kulttuuriala

-
- yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala
  - luonnontieteiden ala
  - tekniikan ja liikenteen ala
  - luonnonvara ja ympäristöala
  - sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala
  - matkailu-, ravitsemis- ja talousala

ERITYISEN TUEN TARVE OPPILAITOKSESSA

10. Millaista erityisen tuen tarvetta oppilaitoksenne aikuisopiskelijoilla on?

11. Montako prosenttia kaikista aikuisopiskelijoista tarvitsee arvionne mukaan erityistä tukea opintoihinsa?

- a) 0 %
- b) 1 – 10 %
- c) 11–20 %
- d) 21–30 %
- e) yli 30 %

12. Miten tärkeänä pidätte erityisen tuen järjestämistä aikuisopiskelijoille?

- a) erittäin tärkeä
- b) melko tärkeä
- c) ei kovin tärkeä
- d) ei lainkaan tärkeä

13. Montako prosenttia näyttötutkinnon suorittajista tarvitsee arvionne mukaan erityistä tukea opintoihinsa?

- a) 0 %
- b) 1 – 10 %
- c) 11–20 %
- d) 21–30 %
- e) yli 30 %

14. Kuinka monelle on tehty henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS)?

- a) 0 %
- b) 1 – 10 %
- c) 11–20 %
- d) 21–30 %
- e) yli 30 %

15. Kuinka monen aikuisopiskelijan henkilökohtaistamissuunnitelmaan on kirjattu erityisopetuksen peruste ja siihen liittyvät tukitoimet?

- a) 0 %
- b) 1 – 10 %
- c) 11–20 %

- d) 21–30 %
- e) yli 30 %

16. Käytättekö erityisen tuen tarpeen määrittelyssä Tilastokeskuksen erityisopetuksen peruste -luokitusta?

- a) Kyllä
- b) Ei
- c) En osaa sanoa

17. Mikäli käytätte Tilastokeskuksen luokitusta, mitkä kolme seuraavista ovat yleisimmät erityisen tuen tarpeen perusteet?

- a) hahmottamisen, tarkkaavaisuuden ja keskittymisen vaikeudet
- b) kielelliset vaikeudet
- c) vuorovaikutuksen ja käyttäytymisen häiriöt
- d) lievä kehityksen viivästyminen
- e) vaikea kehityksen viivästyminen
- f) psyykkiset pitkäaikaissairaudet
- g) fyysiset pitkäaikaissairaudet
- h) autismiin tai Aspergerin oireyhtymään liittyvät oppimisvaikeudet
- i) liikkumisen ja motoristen toimintojen vaikeus
- j) kuulovamma
- k) näkövamma
- l) muu syy, joka edellyttää erityisopetusta

Jos muu syy, niin mikä? _____

18. Mikäli ette käytä Tilastokeskuksen erityisopetuksen peruste -luokitusta, miten määrittelette erityisen tuen tarpeen?

HAKEUTUMISVAIHE

19. Missä vaiheessa erityisen tuen tarpeen kartoitus toteutetaan?

- a) Emme tee kartoituksia
- b) Ennen valintapäätöksen tekemistä
- c) Opintojen alkuvaiheessa
- d) Myöhemmin, milloin _____

20. Miten kartoitatte aikuisopiskelijan erityisen tuen tarpeen? (voi valita monta)

- a) Haastattelujen/keskustelujen avulla

-
- b) Taustatietojen, selvitysten / lausuntojen avulla
  - c) Testien avulla
  - d) Muuten, miten? _____

21. Mikäli kartoitatte erityisen tuen tarvetta testien avulla, mitä testejä käytätte?

22. Kuka oppilaitoksessanne vastaa aikuisopiskelijan erityisen tuen tarpeen kartoittamisesta? (voi valita monta)

- a) opintoneuvoja
- b) opinto-ohjaaja
- c) ammatillinen erityisopettaja
- d) laaja-alainen erityisopettaja
- e) opiskelijahuoltotiimi
- f) vastaava opettaja
- g) eri tahot yhdessä (ketkä) _____

23. Mitä tukitoimia/erityisjärjestelyjä tarjoatte erityisen tuen tarpeessa olevalle henkilölle hakeutumisvaiheessa?

TARVITTAVAN AMMATTIT Aidon HANKKIMISEN VAIHE

24. Mitä ohjausta ja erityisjärjestelyjä tarjoatte erityisen tuen tarpeessa olevalle tutkinnon suorittajalle ammattitaidon hankkimisen vaiheessa?

25. Kenellä/keillä on ensisijainen vastuu erityistä tukea tarvitsevan aikuisopiskelijan ohjaamisesta?

- a) opintoneuvoja
- b) opinto-ohjaaja
- c) ammatillinen erityisopettaja
- d) laaja-alainen erityisopettaja
- e) opiskelijahuoltotiimi
- f) vastaava opettaja
- g) eri tahot yhdessä (ketkä) _____

26. Mitä tukitoimia/erityisjärjestelyjä tarjotaan erityisen tuen tarpeessa olevalle tutkinnon suorittajalle tutkinnon suorittamisen vaiheessa?

YLEISTÄ

27. Onko oppilaitoksessanne riittävästi osaamista erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan ohjaamiseen?

- a) Kyllä
- b) Ei
- c) En osaa sanoa

28. Onko oppilaitoksessanne riittävästi henkilökuntaa erityisen tuen tarpeen kartoittamiseen sekä tarvittavien tukitoimien toteuttamiseen?

- a) Kyllä
- b) Ei
- c) En osaa sanoa

29. Mahdollistaako nykyinen rahoitusjärjestelmä erilaisen tuen tarpeen tunnistamisen ja tarvittavien tukitoimien järjestämisen?

- a) Kyllä
- b) Ei
- c) En osaa sanoa

30. Miten rahoitusjärjestelmää pitäisi kehittää?

31. Miten arvioitte seuraavien erityisen tuen toteutukseen liittyvien asioiden toteutuvan oppilaitoksessanne? (4=Toteutuu hyvin, 3=Toteutuu melko hyvin, 2=Toteutuu melko huonosti, 1=Toteutuu huonosti)

Erityisopetuksen tarpeen tunnistaminen	4	3	2	1
Opetuksen erityisjärjestelyt	4	3	2	1
Erityisopetuksen menetelmät ja tukitoimet	4	3	2	1
Muut palvelu- ja tukitoimet	4	3	2	1
Erityinen tuki valmistavassa koulutuksessa	4	3	2	1
Erityinen tuki työssäoppimisen aikana	4	3	2	1
Erityinen tuki tutkintotilaisuuksissa	4	3	2	1
Opiskelijahuollon palvelut	4	3	2	1
Jatkosuunnitelmien ja työllistämisen tuki	4	3	2	1
Erityisen tuen koordinointi ja organisointi	4	3	2	1
Erityisen tuen resursointi	4	3	2	1
Erityisen tuen toimintamallien kehittäminen	4	3	2	1
Henkilöstön osaamisen kehittäminen	4	3	2	1

32. Mitä muita erityisen tuen kartoittamiseen ja järjestämiseen liittyviä kehittämistarpeita koette oppilaitoksessanne olevan?

33. Millaista asiantuntija-apua tai yhteistyötä tarvitsisitte aikuisten ohjaukseen ja erityisen tuen toteuttamiseen liittyen?

34. Mitä muuta haluaisit sanoa?

Kiitos vastauksestanne!